VATT-KESKUSTELUALOITTEITA
VATT DISCUSSION PAPERS

334

MAAHANMUUTON TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Sari Pekkala

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
Government Institute for Economic Research
Helsinki 2004

Tämä kirjallisuuskatsaus on osa laajempaa projektikokonaisuutta, jonka tavoitteena on selvittää maahanmuuton taloudellisia vaikutuksia julkiselle taloudelle Suomessa. Hanketta rahoittavat työ-, sisäasiain-, opetus- ja sosiaali- ja terveysministeriö sekä Kuntaliitto ja SITRA. Kiitämme Pirkko Valppua kieliasun tarkastamisesta.

ISBN 951-561-496-1

ISSN 0788-5016

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Government Institute for Economic Research

Arkadiankatu 7, 00100 Helsinki, Finland

Email: sari.pekkala@vatt.fi

Oy Nord Print Ab

Helsinki, toukokuu 2004

PEKKALA SARI: MAAHANMUUTON TALOUDELLISET VAIKUTUKSET. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 2004, (C, ISSN 0788-5016, No 334). ISBN- 951-561-496-1.

Tiivistelmä: Suomi on perinteisesti ollut maastamuuttomaa, josta on lähdetty töihin Ruotsiin, Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Viime vuosina muuttoliike Suomeen on kuitenkin kiihtynyt, ja 1980-luvulta lähtien muuttotase on kääntynyt positiiviseksi. Tässä katsauksessa käydään läpi eri maissa tehtyjä tutkimuksia maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista pohjaksi Suomea koskevalle tutkimukselle, rajautuen tarkastelemaan maahanmuuttoa taloudellisena ilmiönä. Katsaus koostuu neljästä osasta. Ensin selvitetään maahanmuuton laajuutta eri maissa. Toiseksi perehdytään muuttoliikkeen työmarkkinavaikutuksiin sekä muuttajien työmarkkinamenestystä käsitteleviin tutkimuksiin. Kolmannessa osassa luodaan katsaus maahanmuuton fiskaalisia vaikutuksia arvioivaan kirjallisuuteen. Lopuksi selvitetään lyhyesti maahanmuuttopolitiikkaa ja sen vaikutuksia eri maissa.

Asiasanat: Maahanmuutto, työmarkkinamenestys, työllisyys, työttömyys, ansiot, työmarkkinavaikutus, julkinen talous, maahanmuuttopolitiikka

PEKKALA SARI: MAAHANMUUTON TALOUDELLISET VAIKUTUKSET. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 2004, (C, ISSN 0788-5016, No 334). ISBN-951-561-496-1.

Abstract: Finland has traditionally been a net emigration country and Finns have moved to Sweden, USA and Canada for work. Recently immigration to Finland has increased and since the 1980s Finland has been a net immigration country. This survey presents findings from empirical studies made in other countries as background for empirical study concerning Finland. The emphasis of the survey is on economic impacts of immigration. The survey consists of four parts. First, we look at the extent of immigration in various countries. Second, the effects of immigration in the labour market and assimilation of immigrants is discussed. Third, we survey the impact of immigration on the public sector. And finally, immigration policy and its effects in various countries are discussed.

Key words: Immigration, assimilation, employment, unemployment, earnings, labour market effect, public sector, immigration policy

Yhteenveto

Maapallon väestöstä 110 miljoonaa asuu syntymämaansa ulkopuolella. Samoin koko EU:n väestönkasvusta suurin osa tulee nykyään maahanmuutosta. Perinteiset ”maahanmuuttomaat” kuten Yhdysvallat, Kanada ja Australia ovat vastaanottaneet muuttajia jo satojen vuosien ajan. Kaikesta maailman muuttoliikkeestä puolet suuntautuu näihin maihin. Euroopan mittakaavassa suurina maahanmuuttomaina voidaan pitää Isoa-Britanniaa, Ranskaa, Saksaa sekä Ruotsia, joiden väestöstä lähes 10 prosenttia on syntynyt ulkomailla. Yhteensä EU-maissa asuu noin 19 miljoonaa ulkomailla syntynyttä henkilöä, joista 70 prosenttia on peräisin EU:n ulkopuolisista maista.

Suomi on perinteisesti ollut maastamuuttomaa, josta on lähdetty töihin Ruotsiin, Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Viime vuosina muuttoliike Suomeen on kuitenkin kiihtynyt, ja 1980-luvulta lähtien muuttotase on kääntynyt positiiviseksi. Tämän katsauksen tarkoitus on käydä läpi eri maissa tehtyjä tutkimuksia maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista pohjaksi Suomea koskevalle tutkimukselle, painottaen erityisesti Pohjoismaissa ja muissa Euroopan maissa tehtyjä tutkimuksia. Tässä katsauksessa tarkastellaan maahanmuuttoa puhtaasti taloudellisena ilmiönä, keskittyen muuttoliikkeen taloudellisiin vaikutuksiin työmarkkinoilla ja julkiselle sektorille aiheutuviin hyötyihin ja kustannuksiin.

Yleinen mielipide usein yliarvioi maahanmuutosta mahdollisesti koituvia kustannuksia (tai joissain tapauksessa sen tuomia hyötyjä) sekä sen aiheuttamia palkka- ja työllisyysvaikutuksia. Lähes kaikissa empiirisissä tutkimuksissa muuttoliikkeen vaikutukset ovat kuitenkin osoittautuneet erittäin pieniksi. Toisaalta arviot taloudellisista nettovaikutuksista vaihtelevat huomattavasti sekä maasta että tutkimuksesta toiseen, riippuen mm. tukijärjestelmien laajuudesta.

Yksi tärkeimmistä maahanmuuttoon liittyvistä kysymyksistä on se, kuinka maahanmuuttajat menestyvät kohdemaan työmarkkinoilla. Työmarkkinoille sopeutuminen tai työmarkkinamenestys on keskeinen osa kotoutumiseksi nimitettyä ilmiötä. Tätä on tutkittu vertaamalla maahanmuuttajien ansioita tai työllisyyttä syntyperäisiin kohdemaan kansalaisiin maahantulohetkellä ja oleskelun pidentyessä. Keskeistä on siis se, kuinka koulutettua maahan muuttava työvoima on verrattuna kohdemaan yleiseen koulutustasoon eli kuinka hyviä substituutteja kotimainen ja ulkomainen työvoima ovat suhteessa toisiinsa. Arviot työmarkkinamenestyksestä vaihtelevat voimakkaasti riippuen kohdemaasta sekä tarkastelun kohteena olevasta muuttajaryhmästä.

Tärkeä tekijä maahanmuuton yhteiskunnallisten kustannusten ja hyötyjen taustalla on se, kuinka paljon muuttajat käyttävät hyvinvointipalveluita. Koska muuttajat tyypillisesti ansaitsevat vähemmän kuin kotimaan kansalaiset ja ovat useammin työvoiman ulkopuolella, on oletettu, että he joutuvat turvautumaan

yhteiskunnan tukiin. Erityisen kiinnostuksen kohteena ovat olleet erilaiset sosiaaliset tuet, joiden käyttöä on tutkittu mm. Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Ruotsissa. Kohdemaissa on tyypillisesti kattavampi sosiaalinen turvaverkko kuin maahanmuuton lähtömaissa, joten on oletettu, että osa muuttajista tulee maahan tästä syystä. Tätä kutsutaan nimellä ”hyvinvointimagneettivaikutus”. Useissa tutkimuksissa on havaittu muuttajien käyttävän tukia useammin kuin kotimaan kansalaisten, mutta toisaalta saatujen tukien määrän olevan pienempi muuttajakotitalouksissa. Tukien käyttö riippuu kuitenkin voimakkaasti muuttajakotitalouden muista taustatekijöistä, eikä ole yksiselitteistä käyttävätkö muuttajat tukia sen enempää kuin kotimaan kansalaisetkaan.

Keskeisin kysymys maahanmuuton vaikutuksia arvioitaessa on, aiheuttaako muutto sosiaali-, koulutus- ja terveysjärjestelmille sellaisia kustannuksia, joita muuttajien maksamat verot eivät kata. Suurin osa tutkimuksista arvioi, että maahanmuuttajat tuovat kohdemaalleen pientä positiivista nettohyötyä, mutta nämä hyödyt eivät jakaudu tasaisesti kohdemaan eri sektoreiden ja väestöryhmien välillä. Muuton fiskaalinen nettovaikutus on useimmissa tutkimuksissa arvioitu lähes olemattomaksi. Vaikutusten laskeminen ja vertailu on kuitenkin erittäin vaikeaa, sillä tulokset vaihtelevat voimakkaasti riippuen käytetyistä menetelmistä, tehdyistä oletuksista, mukaan lasketuista julkisista palveluista, käytetystä diskonttausasteesta sekä aineistosta.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että maahanmuuton nettokustannus tai -hyöty riippuu muuttajien maajakaumasta sekä ikä- ja koulutusrakenteesta. Lähes kaikki tutkimukset ovat havainneet korkeintaan pieniä positiivisia nettovaikutuksia ja yleisemmin todetaan muuton edustavan nettokustannusta yhteiskunnalle.

Sisällys

1 Johdanto **1**

2 Maahanmuuttajat eri maissa **3**

3 Maahanmuuttajat työmarkkinoilla **9**

3.1 Maahanmuuttajien ansiot 9
3.2 Maahanmuuttajien työllisyys 11
3.3 Maahanmuuttajat ja hyvinvointipalvelut 16
3.4 Maahanmuuton vaikutus syntyperäisiin kotimaan kansalaisiin 20

4 Maahanmuuton vaikutukset julkiseen sektoriin **25**

5 Maahanmuuttopolitiikka **29**

5.1 Pohjois-Amerikka 29
5.2 Eurooppa 30

6 Varauksia ja jäljelle jääviä kysymyksiä **33**

7 Johtopäätökset **34**

Liitteet **36**

Lähteet **37**

1 Johdanto

Maahanmuutto ja maahanmuuttajat ovat saaneet osakseen runsasta huomiota sekä Suomessa että muualla. Maapallon väestöstä 110 miljoonaa asuu syntymämaansa ulkopuolella (YK, 2000).[1] Samoin koko EU:n väestönkasvusta suurin osa tulee nykyään maahanmuutosta (OECD, 1999). Perinteiset ”maahanmuuttomaat” kuten Yhdysvallat, Kanada ja Australia ovat vastaanottaneet muuttajia jo satojen vuosien ajan. Kaikesta maailman muuttoliikkeestä noin puolet suuntautuu näihin maihin. Euroopan mittakaavassa suurina maahanmuuttomaina voidaan pitää Isoa-Britanniaa, Ranskaa, Saksaa sekä Ruotsia, joiden väestöstä lähes (tai jopa yli) 10 prosenttia on syntynyt ulkomailla. Yhteensä EU-maissa asuu noin 19 miljoonaa ulkomailla syntynyttä henkilöä, joista 70 prosenttia on peräisin EU:n ulkopuolisista maista. Kuten muuttoliikkeen volyymi myös maahanmuuttajavirran koostumus vaihtelee voimakkaasti maittain ja aikakausittain. Ranskaan ja Isoon-Britanniaan muuttaa paljon ihmisiä niiden entisistä siirtomaista, Saksaan ja Itävaltaan tullaan lähinnä Turkista ja Itä-Euroopasta kun taas Ruotsissa asuu paljon ihmisiä Lähi-idästä. Kansainvälinen muuttoliike on ollut voimakkaimmillaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa, 1970-luvulla ja aivan viime vuosikymmenen aikana. Aiemmin eurooppalaisten muutto oli runsasta, mutta viime vuosikymmeninä etenkin aasialaiset ja eteläamerikkalaiset ovat nostaneet osuuttaan muuttoliiketilastoissa.

Suomi on perinteisesti ollut maastamuuttomaa, josta on lähdetty töihin Ruotsiin, Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Viime vuosina muuttoliike Suomeen on kuitenkin kiihtynyt, ja 1980-luvulta lähtien muuttotase on kääntynyt positiiviseksi. Tämän myötä maahanmuuton vaikutukset ovat alkaneet herättää runsasta julkista keskustelua. Maahanmuuton vaikutuksista Suomessa on kuitenkin vähän todellista tutkimustietoa. Muissa maissa tutkimusta on tehty sitäkin enemmän. Tämän katsauksen tarkoitus on käydä läpi eri maissa tehtyjä tutkimuksia maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista pohjaksi Suomea koskevalle tutkimukselle, painottaen erityisesti Pohjoismaissa ja muissa Euroopan maissa tehtyjä tutkimuksia.[2] Vaikka pakolaisuus on tärkeä kysymys, ei tässä katsauksessa juuri keskitytä analysoimaan siihen liittyviä kysymyksiä vaan tarkastellaan kaikkia muuttajia yhtenä ryhmänä.[3] Tämä katsaus myös rajautuu tarkastelemaan maahanmuuttoa ainoastaan taloudellisena ilmiönä, ja jättää tarkastelun ulkopuolelle muut mahdolliset näkökulmat.

---

[1] Noin 3 % maailman väestöstä muuttaa kotimaastaan pysyväisluonteisesti elämänsä aikana.

[2] Katsaus rajautuu englanninkieliseen kirjallisuuteen (ja siinä korostuu erityisesti Yhdysvalloissa tehty tutkimus). Katsauksen ulkopuolelle jää siten osa muuta eurooppalaista tutkimusta.

[3] Taloudellisia vaikutuksia koskevassa tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon, ettei pakolaistaustaisista muuttajista aiheutuvia kustannuksia todennäköisesti tulisi sisällyttää maahanmuuton aiheuttamiin kokonaiskustannuksiin. Pakolaisuudessa on kyse pohjimmiltaan erityyppisestä ilmiöstä ja pakolaistaustaisten muuttajien aiheuttamat kustannukset tyypillisesti hyväksytään humanitaarisin perustein.

Maahanmuuttotutkimus on yksi parhaista esimerkeistä taloudellisen tutkimustiedon kehittymisestä ajan kuluessa ja tarpeellisuudesta sekä vaikuttavuudesta poliittisen päätöksenteon kannalta. Maahanmuuton tuomaa taloudellista hyötyä tai kustannuksia on yritetty arvioida erilaisin menetelmin. Tärkeitä kysymyksiä ovat ensinnäkin, ketkä muuttavat maahan ja millainen on esimerkiksi heidän koulutustasonsa verrattuna keskimääräiseen syntyperäiseen kotimaan kansalaiseen. Maahanmuuttajaksi katsotaan tässä tutkimuksessa henkilö, joka on syntynyt nykyisen kotimaansa (eli ”kohdemaan”) ulkopuolella (eli ”lähtömaassa”).[4] Toisaalta halutaan yleensä tietää, kuinka hyvin ja kuinka nopeasti maahanmuuttajat integroituvat työmarkkinoille, kuinka paljon veroja he maksavat ja kuinka paljon sosiaalietuuksia he nauttivat. Tässä tutkimuksessa varsinaisen kotoutumiseen sijasta tarkastellaan menestystä kohdemaan työmarkkinoilla. Tarkasteltu käsite siis vastaa englanninkielen termiä ”assimilation” ja poikkeaa kotouttamislain mukaisesta.[5] Työmarkkinamenestyksen lisäksi on tärkeä tietää, miten maahanmuuttajat vaikuttavat syntyperäisten kotimaan kansalaisten[6] työllisyyteen ja ansioihin ja sitä kautta yleiseen palkkarakenteeseen. Yleinen mielipide usein yliarvioi näitä mahdollisia työllisyysvaikutuksia ja näkee ne varsin negatiivisessa valossa. Useimmissa tutkimuksissa vaikutukset ovat kuitenkin osoittautuneet erittäin pieniksi.

Tämä katsaus koostuu neljästä osasta. Ensin selvitetään lyhyesti maahanmuuton laajuutta ilmiönä eri maissa. Toiseksi perehdytään muuttoliikkeen työmarkkinavaikutuksiin sekä muuttajien työmarkkinamenestystä käsitteleviin tutkimuksiin. Kolmannessa osassa luodaan katsaus maahanmuuton fiskaalisia vaikutuksia arvioivaan kirjallisuuteen. Lopuksi selvitetään lyhyesti maahanmuuttopolitiikkaa ja sen vaikutuksia eri maissa.

---

[4] Maahanmuuttajiksi siis tyypillisesti lasketaan myös myöhemmin kohdemaan kansalaisuuden saaneet henkilöt. Erottelua ei yleensä tehdä kansalaisuusstatuksen mukaan vaan suurimmassa osassa tutkimuksia syntymämaa ratkaisee maahanmuuttajastatuksen. Joissakin tutkimuksissa ja tässä katsauksessa esitetyissä taulukoissa ryhmitellään henkilöitä myös kansalaisuuden perusteella.

[5] Kotouttamislain 2 §:n mukaan kotoutumisella tarkoitetaan "maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen".

[6] Syntyperäisiä kotimaan kansalaisia kutsutaan useissa tutkimuksissa ”natiiveiksi” erotuksena ”kansalaisista”, jotka ovat voineet syntyä myös muualla kuin nykyisessä kotimaassa. Tämä erottelu osoittautuu tärkeäksi lähinnä suurten maahanmuuttomaiden (esimerkiksi Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Saksa) kohdalla. Tässä katsauksessa näitä kahta käsitettä ei kuitenkaan erotella.

2 Maahanmuuttajat eri maissa

Kansainvälinen muuttoliike on ollut voimakasta viime vuosisadalla, mutta muuttajat ovat keskittyneet varsin epätasaisesti eri maihin. Suurimmat muuttajien keskittymät löytyvät Yhdysvalloista, Kanadasta ja Australiasta. EU-maissa asuu tällä hetkellä yhteensä noin 19 miljoonaa ulkomaan kansalaista, joista 70 prosenttia tulee EU-maiden ulkopuolelta.[7] Suurin osa näistä henkilöistä asuu Saksassa, Ranskassa ja Isossa-Britanniassa (taulukko 1). Väestöön tai työvoimaan suhteutettuna suurimmat maahanmuuttajien keskittymät löytyvät näistä samoista maista, mutta lisäksi varsin runsaasti ulkomaan kansalaisia asuu Ruotsissa ja Alankomaissa (taulukko 2).

Suomeen on toistaiseksi saapunut maahanmuuttajia lukumääräisesti varsin vähän. Toisaalta maahanmuutto muodostaa nykyään suuren osan Suomen väestönkasvusta. Kun 1980-luvulla maahanmuutto oli keskimäärin 14 prosenttia koko väestönkasvusta, oli 1990-luvulla vastaava osuus 28 prosenttia ja 2000-luvun alussa 38 %.[8] Ulkomaan kansalaisten määrä Suomessa on kasvanut vuodesta 1980 vuoteen 2003 kahdeksankertaiseksi. Maahanmuuton merkitys Suomelle on siis kasvanut voimakkaasti viimeisten 20 vuoden aikana. Vuonna 2003 ulkomaan kansalaisia oli Suomessa yhteensä 107 003 ja ulkomailla syntyneitä 158 867. Suurin osa Suomeen muuttaneista on saapunut Venäjältä, Virosta, Ruotsista, Somaliasta ja Jugoslaviasta.

---

[7] Taulukoissa 1 ja 2 esitetyt Eurostatin tilastot kertovat maahanmuutosta kansalaisuusstatuksen perusteella. Maahanmuuton tarkastelu syntymämaan perusteella antaisi kuitenkin maahanmuuton suuruudesta eri EU-maissa suunnilleen samanlaisen kuvan (ks. mm. Angrist ja Kugler, 2002).

[8] 1970-luvulla nettomaahanmuutto vähensi Suomen väestönkasvua voimakkaan maastamuuton seurauksena. Nettomaahanmuutto muodosti jopa -29 prosenttia keskimääräisestä vuotuisesta väestönkasvusta. Samalla kuin maahanmuuton suhteellinen osuus (sekä merkitys myös absoluuttisesti mitattuna) on kasvanut, on Suomen väestönkasvu hidastunut 0,4 prosentista (1970-luvulla) 0,2 prosenttiin (2000-luvulla).

Taulukko 1. Maahanmuuttajat eri maissa vuonna 2000

Maa	Yhteensä maassa (tuhatta henkeä)	Uusia muuttajia (tuhatta henkeä)	Yhteensä % väestöstä	EU:n ulkopuoliset % väestöstä
Alankomaat	1615,4	91,4	10,1	8,8
Iso-Britannia	2297,9	288,8	3,9	2,4
Norja	305,0	27,8	6,8	3,9
Ranska	3263,2	119,1	5,5	3,5
Ruotsi	1003,8	33,8	11,3	7,2
Saksa	7343,6	673,9	8,9	6,7
Suomi	91,1	9,1	1,7	1,4
Tanska	259,4	20,3	5,8	3,9
EU15	18839,2	1425,8	5,0	3,5
Kanada	4971,1	227,2	17,4	-
Yhdysvallat	19767,3	849,8	9,3	-

Lähde: Eurostat (2002), OECD (2002). Kanada (yhteensä maassa ja prosentteina väestöstä) vuonna 1996.

Taulukko 2. Maahanmuuttajat eri maissa, osuus työvoimasta, prosenttia

Maa	EU:n ulkopuoliset		EU-maista		Osuus työllisistä kaikissa ammattiryhmissä
	1989	*1999*	*1989*	*1999*	*2003*
Alankomaat	2,19	1,74	1,67	1,74	4
Iso-Britannia	2,94	2,39	1,77	1,68	4
Norja	-	1,97	-	1,18	-
Ranska	3,72	3,85	2,94	2,30	6
Ruotsi	-	3,01	-	1,28	4,5
Saksa	5,01	6,13	3,22	2,73	8
Suomi	-	1,09	-	0,14	1,5
Tanska	1,16	1,59	0,79	1,00	2,5
Yhdysvallat*					12,8

Lähde: Angrist ja Kugler (2002), Eurostat (2003), US Census Bureau (2000a), * Tieto viittaa 1999/2000 keskiarvoon, eikä erottele muuttajia lähtömaan mukaan.

Maahanmuuton virtojen ja varantojen tarkastelu antaa varsin erilaisen kuvan muuttoliikkeen merkityksestä eri maissa (kuvio 1). Joissakin maissa absoluuttinen varanto on huomattava, mutta uusien muuttajien virta suhteessa varantoon vähäinen. Vaikka maahanmuuttovirta Suomeen on kasvanut muihin EU-maihin verrattuna suhteellisen voimakkaasti prosenteissa mitattuna (Angrist ja Kugler, 2002), on Suomessa kuitenkin väkilukuun tai työvoimaan suhteutettuna huomattavan vähän maahanmuuttajia (taulukko 2).

Lisäksi muuttoliikkeen kuvaa kirjavoittaa muuttajavirtojen koostumuksen voimakas muutos viimeisten 20 vuoden aikana. Esimerkiksi Yhdysvaltoihin muuttavat tulevat nykyisin lähinnä Väli- ja Etelä-Amerikan maista ja ovat vähemmän

koulutettuja kuin aiemmat Euroopasta tulleet muuttajakohortit. Myös Ruotsissa on ollut havaittavissa sama ilmiö: muuttajista suurin osa on nykyään pakolaistaustaisia, kun vielä 1970-luvulla suurimmat virrat tulivat muista Pohjoismaista.

Kuvio 1. Ulkomailla syntyneet eri maissa vuonna 2000

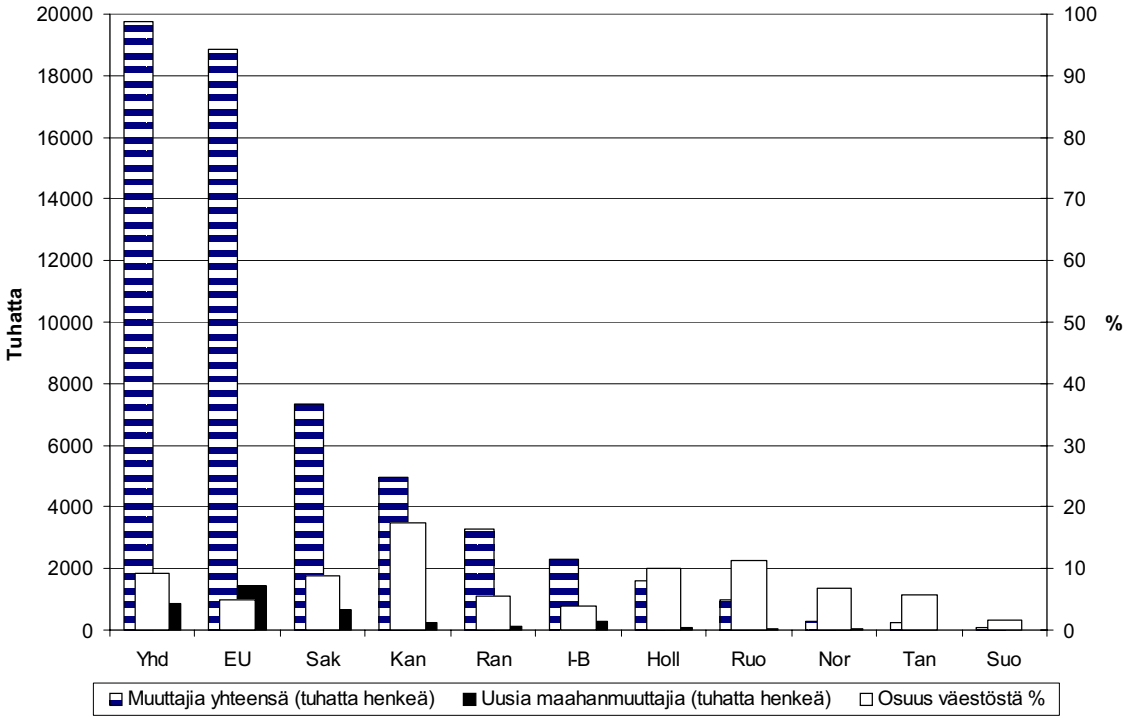

Lähde: OECD (2003a). Uudet maahanmuuttajat viittaavat vuonna 1999 muuttaneisiin.

Taloustieteellinen kirjallisuus ei niinkään ole perehtynyt maahanmuuton syihin. Talousteoria olettaa maiden välisten tuloerojen olevan muuttovirtojen taustalla. Kansainvälisissä kyselytutkimuksissa tärkeimmiksi syiksi muuttaa ovat osoittautuneet parempi tulotaso ja/tai henkilökohtainen turvallisuus kohdemaassa, lyhyt etäisyys kotimaan ja kohdemaan välillä sekä sukulaisten tai tuttavien (eli verkostojen) olemassaolo kohdemaassa (ks. mm. Lucas, 1975; Straubhaar, 1986; Long et al., 1988; Faini ja Venturini, 1993; Zimmermann, 1995; Massey ym., 1998; IOM, 1998; Bauer ja Zimmerman, 1999; Hatton ja Williamson, 1998; Munshi, 2003). Kohdemaan parempi työllisyystilanne taas ei ole useinkaan osoittautunut merkittäväksi tekijäksi muuton kannalta, mutta matala työttömyys saattaa houkutella työttömiä työnhakijoita toisilta alueilta. Maiden välisten tuloerojen ja muiden hyvinvointitekijöiden merkitys on korostunut viime aikoina, kun on pohdittu, kuinka suuri muuttopotentiaali uusista EU- maista kohdistuu nykyisiin EU-maihin (Bauer ja Zimmermann, 1999).[9] Osa poliitikoista ennustaa jopa 40 mil-

[9] Maiden välisten tuloerojen merkitystä voidaan tutkia vertaamalla kohdemaassa asuvien muuttajien lähtömaiden keskimääräistä BKT:ta asukasta kohden kohdemaan vastaavaan (OECD, 2000). Esimerkiksi

joonan henkilön muuttavan Itä-Euroopasta (Venäjä mukaan luettuna), kun taas mielipidekyselyt näissä maissa arvioivat noin 13–27 miljoonan olevan halukkaita muuttamaan (Coleman, 1993). Toiset kyselyt ja tutkimukset ennustavat korkeintaan 5 miljoonan harkitsevan muuttoa (IOM, 1991; Layard ym., 1992; OECD, 1998). Vertailuna voitaisiin käyttää esimerkiksi ennustettua muuttoa Itä-Euroopan siirtymätalouksista Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena: muuttajia odotettiin tulevan erittäin runsaasti, mutta todellisuudessa vuonna 2000 EU:ssa asui ainoastaan 3,5 miljoonaa henkilöä näistä maista, eli noin yksi prosentti maiden yhteenlasketusta väestöstä muutti.[10]

Kansainvälinen muuttoliikeorganisaatio (IOM) haastatteli vuonna 1998 yhteensä 11 000 henkilöä Itä-Euroopan maissa ja kysyi heidän halukkuuttaan muuttaa maasta pysyvästi tai väliaikaisesti. Väliaikaista muuttoa harkitsi jopa yli puolet slovakeista, puolalaisista, romanialaisista ja tsekeistä, kun taas pysyvästi ajatteli muuttavansa 7–14 % vastaajista (IOM, 1998). Erityisen kiinnostavina muuttokohteina pidettiin Saksaa ja Itävaltaa. Skandinaviaan ajatteli muuttavansa vain murto-osa vastaajista. Ainoastaan tsekeillä oli suurempaa kiinnostusta Skandinaviaa kohtaan, lähinnä tilapäismuuttoa ajatellen. Todellisen muuton tiedetään kuitenkin poikkeavan jyrkästi muuttohalukkuudesta, joten realistinen arvio muuttopotentiaalista on noin 1–2 prosenttia uusien jäsenmaiden väestöstä.[11]

Osa uusimmista tutkimuksista arvioi muuttopotentiaalin Itä-Euroopasta jonkin verran korkeammaksi. Boeri ja Brücker (2000) ennustavat, että 2,8–4,4 prosenttia KIE-10-maiden kansalaisista tulee asumaan nykyisten EU-jäsenmaiden alueella vuoteen 2030 mennessä. Toisaalta Bauer ja Zimmermann (1999) ennustavat ainoastaan 2–3 prosentin muuttopotentiaalia KIE-maista pitkällä tähtäimellä. Vastaavasti perustuen vuonna 2002 tehtyyn Eurobarometri-kyselyyn Krieger (2004) arvioi uusien jäsenmaiden kansalaisten muuttohalukkuuden olevan luokkaa 1–3,7 prosenttia.[12]

Viimeaikoina suurta kiinnostusta on herättänyt erityisesti koulutettujen muutto (”brain drain”, ”brain gain”). OECD (2002) julkaisi aiheesta selvityksen, jossa vertailtiin koulutettujen maahanmuuttajien ja syntyperäisten kotimaan kansalaisten (eli ”natiivien”) osuuksia eri maissa. Koko EU:n alueella on lähes 146 miljoonaa koulutettua työntekijää, joista 4,5 prosenttia on ulkomaan kansalaisia

---

Suomessa asuvien ulkomaalaisten kotimaissa BKT/asukas oli keskimäärin ainoastaan 43 % Suomen vastaavasta. Yhdysvalloissa asuvilla muuttajilla tuo suhde oli 22 %, kun taas Ruotsissa 90 %. Tämä kertoo, että suhteutettuna kohdemaan tulotasoon Suomeen on saapunut väkeä keskimäärin köyhemmistä maista kuin Ruotsiin. Ruotsin tilanteeseen vaikuttaa erityisesti 1960- ja 1970-luvulla saapuneiden suomalaisten suuri määrä.

[10] On tosin huomattava, että kansalaisten muuttoa entisen Neuvostoliiton alueelta rajoitettiin voimakkaasti, joten vertailu uusien jäsenmaiden tilanteeseen ei ole välttämättä realistinen.

[11] Tätä käsitystä tukee myös mm. Fertigin ja Schmidtin tutkimus (2000).

[12] ”Vakaa aikomus” muuttaa oli 1 prosentilla työikäisestä väestöstä, kun taas 1,5 prosenttia osoitti ”kohtuullista kiinnostusta” ja 3,7 prosenttia ”lievää kiinnostusta” muuttoon.

(taulukko 3). Suurin osa (67 %) näistä koulutetuista ulkomaalaisista on lähtöisin muista EU-maista tai OECD-maista, ja vain kolmannes tulee ns. kehitysmaista. Edes Neuvostoliiton romahtaminen ei lisännyt EU:n ulkopuolelta tulevaa koulutetun työvoiman muuttoa merkittävässä määrin. Suomen koulutetusta työvoimasta huomattavan pieni osa on ulkomaalaisia, verrattuna esimerkiksi Tanskaan ja Ruotsiin. Monet maat, etenkin Yhdysvallat, Kanada ja Australia, ovat hyötyneet voimakkaasti korkeasti koulutettujen muutosta maahan. Jopa neljännes Australian koulutetusta työvoimasta on tullut ulkomailta (OECD, 2002).[13] Todennäköisesti kuitenkin näiden koulutettujen työvoimareservien hyödyntämisaste vaihtelee maasta toiseen, sillä ulkomaisten tutkintojen tunnustaminen vaihtelee maittain. Yhtenä esimerkkinä tästä on Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategia (Työministeriö, 2001), jossa todetaan, että joka viides työtön ulkomaan kansalainen Suomessa on korkeasti koulutettu.

Taulukko 3. Koulutetut syntyperäiset kotimaan ja ulkomaan kansalaiset eri maissa 1998, tuhatta henkeä

Maa	Kotimaan kansalaisia	Länsimaisia maahanmuuttajia	Maahanmuuttajia kehitysmaista	Maahanmuuttajat koulutetuista (%)
Belgia	3583	226	48	7,1
Alankomaat	7165	143	92	3,2
Iso-Britannia	25893	748	296	3,9
Italia	20165	99	94	0,9
Itävalta	3282	269	75	9,5
Kreikka	3822	132	13	3,7
Luxemburg	102	67	2	40,2
Ranska	21260	675	534	5,4
Ruotsi	3797	132	17	3,8
Saksa	32712	1862	963	7,9
Suomi	2163	12	4	0,7
Tanska	2612	51	15	2,5
EU yhteensä	145677	4553	2261	4,5
USA	216720	16770		7,2
	Ulkomaisten korkeasti koulutettujen työllisyys, % kaikista työllisistä			
EU14	3,5			
USA	10			
Kanada	18			
Australia	25			

Lähde: OECD Observer (2003), Lucas (2004), US Census Bureau (2000b). Sarake ”Maahanmuuttajat koulutetuista (%)” on laskettu korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien osuutena kaikista maassa asuvista korkeasti koulutetuista henkilöistä.

[13] Yhdysvalloissa vastaava luku on 9 prosenttia ja Kanadassa 19.

Taloudellisten arvioiden kannalta lähes yhtä tärkeä kysymys kuin maahanmuuton voimakkuus ja muuttovirran koostumus on selektiivisen poismuuton mahdollisuus. Toisin sanoen on tärkeätä tietää, mikä osuus muuttajista jää kohdemaahansa pysyvästi ja onko pois muuttavien joukko keskimääräistä heikommin vai paremmin menestynyttä. Nämä tekijät vaikuttavat oleellisesti arvioihin maahanmuuttajien menestyksestä työmarkkinoilla ja muuton fiskaalisista vaikutuksista. Tutkimuksia tästä aiheesta on kuitenkin toistaiseksi ilmestynyt varsin vähän, lähinnä aineiston heikosta saatavuudesta johtuen. Yhdysvalloissa arviolta joka neljäs tai kolmas maahanmuuttaja palaa takaisin kotimaahansa (Friedberg ja Hunt, 1995; Warren ja Peck, 1980). Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan 30–40 prosenttia poistuu maasta pysyvästi viiden vuoden kuluessa muutosta, ja pois muuttavat ovat erityisesti niitä, jotka eivät menestyneet ruotsalaisilla työmarkkinoilla (Edin, LaLonde ja Åslund, 2000). Poismuutto on siis negatiivisesti selektiivistä.[14] Näin ollen arviot maahanmuuttajien työmarkkinamenestyksestä ajan kuluessa yliarvioivat sopeutumisvaikutuksia. Toisaalta, mikäli maastamuutto todella on negatiivisesti selektiivistä, maahanmuuton kustannukset pienenevät pitkällä aikavälillä, kun heikommin menestyneet poistuvat maasta muita useammin.

[14] Sama havainto on tehty myös Saksassa (Constant ja Massey, 2003b).

3 Maahanmuuttajat työmarkkinoilla

Yksi tärkeimmistä maahanmuuttoon liittyvistä kysymyksistä on se, kuinka maahanmuuttajat menestyvät kohdemaan työmarkkinoilla kohdemaassa vietetyn ajan kuluessa. Tätä vastaava englanninkielinen termi on ”assimilation”. Työmarkkinamenestystä on tutkittu vertaamalla maahanmuuttajien ansioita tai työllisyyttä syntyperäisiin kohdemaan kansalaisiin (eli ”natiiveihin”) maahantulohetkellä ja oleskelun pidentyessä. Toisaalta on koettu tärkeäksi selvittää, miten muuttajat vaikuttavat kohdemaan kansalaisten työllisyyteen ja ansioihin. Tätä kutsutaan nimellä syrjäytysvaikutus (”displacement”). Syrjäytysvaikutuksia on tutkittu mm. vertaamalla eri alueiden tai maiden palkka- tai työllisyystasoja etsien yhteyttä alueen maahanmuuttajapopulaation kokoon. Molemmissa edellä esitetyissä kysymyksissä varsin keskeistä on se, kuinka koulutettua maahan muuttava työvoima on verrattuna kohdemaan yleiseen koulutustasoon eli kuinka hyviä substituutteja kotimainen ja ulkomainen työvoima ovat suhteessa toisiinsa.

3.1 Maahanmuuttajien ansiot

Työmarkkinamenestystä tutkitaan tyypillisesti vertaamalla maahanmuuttajien työllisyyttä ja palkkatasoa kohdemaan kansalaisten vastaaviin. Yleensä on pyritty vertaamaan muuttajia koulutuksen, iän ja muiden ominaisuuksien suhteen samanlaisiin yksilöihin. Mikäli päätavoitteena on selvittää, millaista inhimillisen pääoman tasoa muuttajat edustavat ja miten he vaikuttavat julkisen talouden tasapainoon oleskelun eri vaiheissa, sitä voidaan tutkia keskiarvoja tarkastelemalla huomioimatta muiden ominaisuuksien vaikutuksia. On myös mahdollista, että havaittu työmarkkinamenestyksen paraneminen johtuu taustatekijöiden muutoksesta, esimerkiksi hankitusta koulutuksesta, tai siitä, että työmarkkinoille huonosti sopeutuneet muuttavat pois maasta.

Ensimmäiset Yhdysvaltoja koskevat tutkimukset osoittivat, että maahanmuuttajat ansaitsevat aluksi vähemmän kuin kotimaan kansalaiset, mutta heidän palkkatasonsa näytti saavuttavan kotimaan kansalaisten tason oleskelun pitkittyessä. Yhdysvalloissa palkkaero oli muuttohetkellä 17 prosenttia, mutta kuroutui umpeen 15 vuoden kuluessa (Chiswick, 1978; Carliner, 1980). Ja 30 vuotta muuton jälkeen maahanmuuttajat ansaitsivat 11 prosenttia enemmän kuin vastaavan ikäiset ja vastaavasti koulutetut kotimaan kansalaiset. Tällä perusteella maahanmuuton ajateltiin tuovan positiivisia vaikutuksia kansantaloudelle. Uudemmat tutkimukset kuitenkin kumosivat tämän positiivisen näkemyksen ja osoittivat, että muuttajien koulutus ja työkokemus ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenten aikana huonompaan suuntaan (Borjas, 1985). Aiemmat muuttajat olivat huomattavasti viimeaikaisia kohortteja koulutetumpia ja menestyivät paremmin työmarkkinoilla. Onkin epätodennäköistä, että uudemmat muuttajakohortit koskaan saavuttavat kotimaan kansalaisten palkkatasoa. Muuttajat siis ovat keski-

määrin kotimaan kansalaisia pienituloisempia (vaihtelevassa määrin, maasta ja aineistosta riippuen) sekä maahanmuuttohetkellä että pidemmän ajan kuluessa. Useimmissa viimeaikaisissa amerikkalaisissa tutkimuksissa on tultu samaan johtopäätökseen (taulukko 4), ja havainto näyttää pätevän myös moniin muihin maihin. Yhdysvalloissa maahanmuuttajien ja kotimaan kansalaisten palkkaeroista on olemassa runsaasti tutkimustuloksia, joista taulukossa esitetään keskeisimpiä.

Taulukko 4. Maahanmuuttajien ja syntyperäisten kotimaan kansalaisten palkkaerot

Tutkimus	Maa	Vuosi (maahanmuuttokohortti)	Palkkaero %
LaLonde & Topel (1991)	Yhdysvallat	1970 (1965-69)	-20,0
		1980 (1965-69)	-14,0
		1980 (1975-79)	-35,0
Yuengert (1994)	Yhdysvallat	1980 (1965-69)	-25,9 – +82,2
Borjas (1994)	Yhdysvallat	1990 (1985-89)	-29,5
Funkhouser & Trejo (1995)	Yhdysvallat	1989 (1985-89)	-30,0
Card (1997)	Yhdysvallat	1990 (-1984)	-6,0
	Yhdysvallat	1990 (1985-90)	-29,2
Butcher & DiNardo (1998)	Yhdysvallat	1990 (-1989)	-9,5
Blau ym. (2002)	Yhdysvallat	1980 (1975-79)	-15,1
Borjas (1993)	Kanada	1980 (1975-80)	-15,8
Grant (1999)	Kanada	1981-91 (1976-90)	-30,1 – +7,3
Constant & Massey (2003)	Saksa	1984-97 (-1997)	-13,2
Ekberg (1994)	Ruotsi	1970-90 (-1970)	-2,0
Edin ym. (2000)	Ruotsi	1970 (1965-70)	-12,0
	Ruotsi	2000 (1995-2000)	-46,0
Arai ja Vilhelmsson (2001)	Ruotsi	1991(P-maat -1991)	±0
	Ruotsi	1991 (Eur. -1991)	-3,0
	Ruotsi	1991 (Muut -1991)	-7,0
Hammarstedt (2003)	Ruotsi	1990	-42,5 – + 10,7
Bell (1997)	Iso-Britannia	1973-92 (-1989)	-34,0 – +30,5
Büchel ja Frick (2003)	Espanja	1994-97	+4,0
	Irlanti	1994-97	+11,7
	Iso-Britannia	1994-98	+6,0
	Italia	1994-97	+5,0
	Itävalta	1995-98	-2,0
	Luxemburg	1994-96	+3,0
	Saksa	1995-99	-26,0
	Tanska	1994-97	-53,0

Taulukossa esitetyt luvut perustuvat osittain kirjoittajan omiin laskelmiin tutkimuksissa raportoitujen keskiarvojen perusteella. Palkkaero ilmoitetaan joko keskimääräisenä tai minimi/maksimierona.

Maahanmuuttajien ansioita käsittelevissä tutkimuksissa on mm. havaittu, että yhtenä tärkeimmistä syistä suuriin palkkaeroihin ovat koulutuserot. Tärkeänä

syynä sille, miksi maahanmuuttajien palkkaero suhteessa kotimaan kansalaisiin on muuttunut viime vuosikymmenten aikana, on muuttovirran koostumus. Toisaalta eri tutkimusten tulokset poikkeavat toisistaan varsin voimakkaasti sekä maiden välillä että yhden maan sisällä. Eri maahanmuuttajaryhmien palkkaerot ovat suuria (mm. Bell, 1997; Grant, 1999). Näin ollen on erittäin vaikea vetää suomalaiseen maahanmuuttoon yleistettäviä johtopäätöksiä muiden maiden aineistoilla tehtyjen tutkimusten perusteella. Lisäksi eräät tutkimukset ovat osoittaneet, että maahanmuuttajien ansiokehitys riippuu myös siitä, millainen taloudellinen tilanne vallitsee muuttohetkellä: 1990-luvun laman aikana Ruotsiin muuttaneet kokivat heikompaa ansiokehitystä vielä 7 vuotta myöhemmin (Åslund ja Rooth, 2003).[15] Samanlaisia havaintoja on saatu mm. Yhdysvalloissa ja Kanadassa (Nakamura ja Nakamura, 1994; MacDonald ja Worswick, 1998; Chiswick ja Miller, 2002), joskaan muiden maiden aineistot eivät täysin yksimielisesti tue tätä johtopäätöstä. Koska Ruotsin lama oli lähinnä samankaltainen kuin Suomessa, voidaan olettaa, että muuttoajankohdalla on saattanut olla merkitystä myös Suomeen muuttaneille.

Syynä palkkaerojen pienenemiselle maassa oleskelun pidentyessä on pidetty mm. kielitaidon paranemista (Chiswick, 1991; Borjas, 1994) ja koulutuksen hankkimista. Lopullista selvyyttä kielitaidon merkityksestä ansioiden kehitykseen ei kuitenkaan ole saatu, sillä harvat tutkimusaineistot sisältävät luotettavaa tietoa kielitaidosta. Johtopäätöksenä viimeaikaisesta kirjallisuudesta voidaan todeta, että vaikkakin erot pienenevät kohdemaassa oleskelun myötä, ovat ne kuitenkin lopulta luonteeltaan pysyviä (Schoeni ym., 1996).

3.2 Maahanmuuttajien työllisyys

Toinen erittäin tärkeä maahanmuuttajien työmarkkinamenestystä ja inhimillistä pääomaa kuvaava indikaattori on muuttajien suhteellinen työllisyys verrattuna syntyperäisiin kotimaan kansalaisiin. Useissa tutkimuksissa on myös selvitetty muuttajien, etenkin naisten, osallistumista työvoimaan.

Taulukosta 5 käy ilmi, että muuttajien työvoimaan osallistumisaste (työllinen- ja työtön työvoima/työikäinen väestö) on tyypillisesti matalampi kuin kotimaan kansalaisilla ja että erityisesti muuttajanaiset osallistuvat heikosti työvoimaan.[16] Osittain tässä on kyse kulttuurieroista, mutta on huomattavaa, kuinka heikosti uudet muuttajat ovat sitoutuneet työmarkkinoihin. Kuten sarakkeesta M/K (maa-

[15] Tutkimuksessa on kontrolloitu muuton lähtömaa, muuttajien koulutus, ikä ym. ansioihin vaikuttavat tekijät.

[16] Taulukon 5 tiedot ovat peräisin Eurostatin Labour Force Survey:sta. Suomen osalta luvut poikkeavat huomattavasti Tilastokeskuksen raportoimista tiedoista. Tilastokeskuksen ilmoittamien lukujen perusteella laskettu maahanmuuttajien (koko väestön) työvoimaan osallistumisaste oli esimerkiksi vuonna 2000 60 % (67 %). Tämä tieto ei kuitenkaan ole vertailukelpoinen taulukossa esitettyjen muiden maiden lukujen kanssa.

hanmuuttajien suhteellinen osallistumisaste kansalaisiin verrattuna) käy ilmi, monessa EU-maassa muuttajanaisten osallistumisaste on ainoastaan puolet kotimaan kansalaisten vastaavasta.

Taulukko 5. Maahanmuuttajien ja kansalaisten työvoimaan osallistumisaste eri maissa (%) ja maahanmuuttajien suhteellinen osallistumisaste kansalaisiin verrattuna (M/K) [*1] *1995–99*

	Miehet					Naiset				
Maa	Kansal.	Maahanm.		M/K[*1]		Kansal.	Maahanm.		M/K[*1]	
		U	V	U	V		U	V	U	V
Alankomaat	90,2	55,8	78,3	0,62	0,87	68,1	37,7	53,9	0,55	0,79
Iso-Britannia	90,0	71,1	86,7	0,79	0,96	73,6	45,1	61,7	0,61	0,84
Norja	89,8	75,5	76,3	0,84	0,85	80,8	46,9	64,4	0,58	0,80
Ranska	88,2	67,7	87,5	0,77	0,99	73,9	33,4	57,8	0,45	0,78
Ruotsi	88,7	61,9	81,1	0,70	0,91	84,4	41,7	68,1	0,49	0,81
Saksa	90,3	77,5	88,8	0,86	0,98	75,4	50,4	68,7	0,67	0,91
Suomi[*2]	84,8	76,6	80,5	0,90	0,95	79,5	53,4	69,1	0,67	0,87
Tanska	91,0	68,0	76,1	0,75	0,84	80,6	34,1	65,0	0,42	0,81
Yhdysvallat[*3]	74,0	79,0		1,07		61,0	53,0		0,87	

Lähde: Angrist ja Kugler (2002), US Census Bureau (2000a) ja (2000b). EU-maiden osalta luvut viittaavat Eurostatin tuottamiin työvoimatutkimuksiin (”labour-force survey”). [*1](M/K) viittaa maahanmuuttajien suhteelliseen osallistumisasteeseen kansalaisiin verrattuna. [*2]Suomen osalta raportoidaan LFS-tieto (vertailukelpoinen muiden maiden tietojen kanssa). [*3]Yhdysvaltojen osallistumisaste viittaa vuoteen 1997 ja maahanmuuttajiksi lasketaan kaikki ulkomailla syntyneet. EU-maiden osalta on otettu huomioon ainoastaan EU-maiden ulkopuolelta saapuneet maahanmuuttajat. U viittaa viimeisten viiden vuoden aikana maahan muuttaneisiin (”uudet”), V viittaa yli 5 vuotta sitten muuttaneisiin (”vanhat”). Osallistumisaste = työvoima/työikäinen väestö.

Samoin muuttajien työhön osallistumisaste (työlliset/väestö)[17] on tyypillisesti matalampi (taulukko 6) ja työttömyysaste (työttömät/työvoima)[18] korkeampi kuin kotimaan kansalaisilla (kuvio 2). Erityisesti EU-maiden ulkopuolelta tulevien muuttajien työllisyys on kotimaan kansalaisia heikompi. Tämä ei kuitenkaan paljasta eroja eri muuttajaryhmien välisessä sopeutumisessa työmarkkinoille oleskelun kuluessa. On mahdollista, että muuttajilla on jo alkuhetkellä huomattava ero kotimaan kansalaisiin, joka kaventuu oleskelun pidentyessä. Tätä tukee osin ha-

[17] Taulukon 6 tiedot ovat peräisin Eurostatin Labour Force Survey:sta. Suomen osalta luvut poikkeavat huomattavasti Tilastokeskuksen raportoimista tiedoista. Tilastokeskuksen ilmoittamien lukujen perusteella laskettu maahanmuuttajien työhönosallistumisaste oli keskimäärin 23,5 % vuosina 1995–99. Tämä tieto ei kuitenkaan ole vertailukelpoinen muiden maiden lukujen kanssa.

[18] EU-maiden osalta luvut viittaavat OECD:n (OECD, 2000) raportoimiin tietoihin. Maahanmuuttajien työttömyysaste Suomessa on OECD-raportissa huomattavan matala. Kuviossa esitetään Suomen osalta kuitenkin ainoastaan muiden maiden kanssa vertailukelpoinen tieto. Vertailuksi voidaan todeta, että Tilastokeskus raportoi maahanmuuttajien (koko väestön) työttömyysasteeksi 31,8 % (12,5 %) vuonna 2000. Koko väestön (maahanmuuttajat ja syntyperäiset kotimaan kansalaiset) työttömyysaste oli vuonna 2000 9,8 %. Näin ollen maahanmuuttajien ja kotimaan kansalaisten työttömyyserot Suomessa ovat huomattavasti OECD:n ilmoittamia suurempia.

vainto, että aiemmin maahan muuttaneilla (V) on huomattavasti korkeampi työhön osallistumisaste kuin viimeksi tulleilla (U). On myös syytä huomata, että pakolaistaustaisten muuttajien työntekoa rajoitetaan monissa maissa. Tämä luonnollisesti alentaa muuttajien suhteellista osallistumisastetta. Kaikista näistä varauksista huolimatta yllä esitetyt luvut antavat kuvan maahanmuuttajien vaikeasta työllisyystilanteesta, erityisesti naispuolisten muuttajien osalta.

Taulukko 6. Maahanmuuttajien ja kansalaisten työhön osallistumisaste (työlliset / väestö) (%) ja maahanmuuttajien suhteellinen osallistumisaste kansalaisiin verrattuna (M/K) [*1] *1995–99*

Maa	Miehet					Naiset				
	Kans.	EU:n ulkop.		M/K[*1]		Kans.	EU:n ulkop.		M/K[*1]	
		U	V	U	V		U	V	U	V
Alankomaat	87,4	37,3	68,1	0,43	0,78	64,2	26,9	48,1	0,42	0,75
Iso-Britannia	83,1	60,2	76,8	0,72	0,92	69,7	37,7	56,2	0,54	0,81
Norja	86,9	64,2	69,0	0,74	0,79	77,8	38,0	59,3	0,49	0,76
Ranska	80,0	42,1	69,8	0,53	0,87	64,0	20,8	43,1	0,33	0,67
Ruotsi	81,4	38,9	60,9	0,48	0,75	78,8	23,8	55,3	0,30	0,70
Saksa	83,3	62,2	80,4	0,75	0,97	68,7	39,5	61,5	0,57	0,90
Suomi[*2]	74,0	48,6	61,6	0,66	0,83	69,4	38,0	55,2	0,55	0,80
Tanska	87,2	52,8	64,4	0,61	0,74	75,3	27,5	54,0	0,37	0,72
Yhdysvallat[*3]	94,6	94,5		0,99		95,8	94,5		98,6	

Lähde: Angrist ja Kugler (2002). EU-maiden osalta luvut viittaavat Eurostatin tuottamiin työvoimatutkimuksiin (”labour-force survey). Suomen osalta raportoidaan sekä LFS-tieto (vertailukelpoinen muiden maiden tietojen kanssa) että Tilastokeskuksen tuottama tieto (ei vertailukelpoinen). [*1](M/K) viittaa maahanmuuttajien suhteelliseen osallistumisasteeseen kansalaisiin verrattuna. [*2]Suomen osalta raportoidaan LFS-tieto (vertailukelpoinen muiden maiden tietojen kanssa). [*3]Yhdysvaltojen osallistumisaste viittaa vuoteen 1997 ja maahanmuuttajiksi lasketaan kaikki ulkomailla syntyneet. U viittaa viimeisten viiden vuoden aikana maahan muuttaneisiin (”uudet”), V viittaa yli 5 vuotta sitten muuttaneisiin (”vanhat”).

Kuvio 2. Maahanmuuttajien ja syntyperäisten kotimaan kansalaisten työttömyysaste eri maissa, 1995–98 keskiarvo

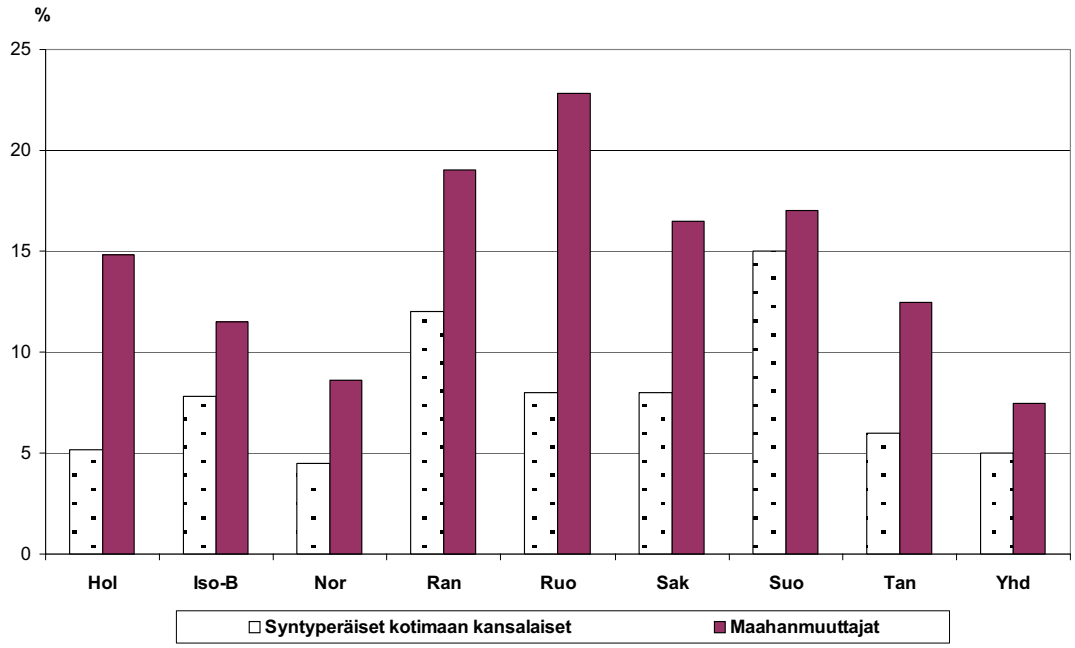

Lähde: OECD (2000).

Kuten edellä kävi ilmi, on maahanmuuttajien työllisyys heikompaa kuin kotimaan kansalaisten. Keskeinen kysymys on siis, kaventuvatko nämä erot oleskelun myötä. Yhdysvalloissa on saatu varsin eriäviä tuloksia maahanmuuttajien ja kotimaan kansalaisten työllisyyserojen kehityksestä. Osa tutkimuksista toteaa, että vaikka erot ovat muuttohetkellä varsin suuret, ne kuitenkin katoavat, kun maassa oleskelu on kestänyt 10 vuotta (Chiswick ym., 1997). Toiset tutkimukset taas löytävät pysyviä eroja (Borjas, 1995). Näissä tutkimuksissa on käytetty jokseenkin erilaisia menetelmiä, mutta yleinen käsitys tällä hetkellä puoltaa pysyvien erojen olemassaoloa.

Samoin kuin palkkaeroja tarkasteltaessa useimmat työllisyystutkimukset toteavat, että työllisyyseron (taulukko 7) merkittävin selittävä tekijä on muuttajien lähtömaa.[19] Esimerkiksi Ruotsissa pohjoismaisten maahanmuuttajien ero kotimaan kansalaisiin oli huomattavasti pienempi kuin Euroopan ulkopuolelta muuttaneiden. Kuitenkin kaikkien maahanmuuttajien työllisyys verrattuna kotimaan kansalaisiin paranee huomattavasti maassaolon keston myötä (Nekby, 2003). Esimerkiksi alle viisi vuotta Ruotsissa oleskelleet miehet olivat yli 44 prosenttia todennäköisemmin vailla työtä (naiset lähes 48 prosenttia), kun taas yli 20 vuotta oleskelleilla ero oli kaventunut 14,5 prosenttiin (15,3 prosenttiin naisilla). Ruot-

[19] On huomattava, että muuttajien lähtömaa heijastaa useita aineistoissa havaitsemattomia ominaisuuksia kuten (tyypillisesti puutteellisesti mitattu) koulutus ja työmarkkinakokemus.

sissa maahanmuuttajien tilanne on muuttunut huomattavasti viimeisten 30 vuoden aikana, samalla kun maahanmuuttajien koostumus on muuttunut. Vielä 1970 luvulla suuri osa muuttajista oli toisista Pohjoismaista, eikä heidän työllisyytensä ollut oleellisesti heikompi kuin syntyperäisillä ruotsalaisilla (Ekberg, 1991 ja 1999; Wadensjö, 1997; Lundborg, 2000; Vilhelmsson, 2000). 1980-luvulla ja sen jälkeen muuttajien työllisyys on heikentynyt huomattavasti verrattuna kotimaan kansalaisiin ja aiempaa suurempi osa heistä on pakolaistaustaisia. Maahanmuuttajien lähtömaat puolestaan vaihtelevat voimakkaasti maittain (katso liite 1 sekä Coppel ym., 2001), mikä osittain selittää tutkimusten eriäviä tuloksia. Osittain tästä syystä on vaikea vetää johtopäätöksiä Suomen kannalta. Lisäksi monessa tutkimuksessa on vaikea erotella todellista työmarkkinamenestyksen kasvua mm. kohortin koostumusvaikutuksesta, koska pitkiä aikavälejä kuvaavia aineistoja on harvoin saatavilla.

Taulukko 7. Maahanmuuttajien ja syntyperäisten kotimaan kansalaisten työllisyys- ja työttömyysero

Tutkimus	Maa	Vuosi (kohortti)	Ero, %
Työttömyyserot			
Arai & Vilhelmsson	Ruotsi	1992-95 (1968-91)	Ei-EU: +69 – +101
(2001)			EU: +17,0 – + 34,0
			P-maat:+9,0–+23,0
Työllisyyserot			
Nekby (2003)	Ruotsi	1990-2000 (1946-99)	Miehet: -32,0
			Naiset: -30,0
Roodenburg ym. (2003)	Alankomaat	2000	Länsim.: -4,0
			Ei-länsim. -18,0
Ekberg (1991)	Ruotsi	1989	-17,0
Card (1997)	Yhdysvallat	1989 (ennen 1986)	-2,6
		1989 (1986-89)	-15,8

Pulkkinen (2003) sivuaa tätä aihetta tutkimalla Helsingin yliopistosta valmistuneiden ulkomaalaisten työllisyyttä. Vuosina 1997–99 valmistui yhtensä 273 ulkomaan kansalaista, joista Suomessa vuonna 2002 oleskeli edelleen 166. Kyselyyn vastanneista (44 prosentista) 65 prosenttia oli töissä valmistumishetkellä ja 15 prosenttia jatkoi opintoja. Syksyllä 2002 lähes 70 prosenttia oli töissä ja 18 prosenttia jatko-opiskelijoina. Ainoastaan 4 prosenttia oli työttömänä. Pulkkisen mukaan siis Suomessa valmistuneet ulkomaalaiset työllistyvät erittäin hyvin. On tosin huomioitava, että tämän tutkimuksen otos on pieni ja valikoitunut. Kaikki otoksen 72 henkilöä olivat oleskelleet maassa vähintään 5 vuotta ja 65 prosenttia jopa yli 10 vuotta, ja kaikki olivat korkeasti koulutettuja. Suurin osa oli jäänyt Suomeen nimenomaan siksi, että oli saanut töitä. On siis mahdollista, että heikommin menestyneet ovat muuttaneet pois maasta. Tulokset eivät myös-

kään kerro siitä, miten ulkomailla koulutuksensa hankkineet tai matalammin koulutetut menestyvät Suomen työmarkkinoilla.[20]

3.3 Maahanmuuttajat ja hyvinvointipalvelut

Tärkeä tekijä maahanmuuton julkiselle sektorille aiheuttamien kustannusten ja hyötyjen taustalla on se, kuinka paljon muuttajat käyttävät hyvinvointipalveluita. Koska muuttajat tyypillisesti ansaitsevat vähemmän kuin kotimaan kansalaiset ja ovat useammin työvoiman ulkopuolella, on yleisesti oletettu, että he joutuvat turvautumaan yhteiskunnan tukiin. Erityisen kiinnostuksen kohteena ovat olleet erilaiset sosiaaliset tuet, joiden käyttöä on tutkittu mm. Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Ruotsissa. Yhdysvalloissa tutkimustulokset ovat johtaneet lakimuutoksiin, jotka ovat rajoittaneet maahanmuuttajien oikeuksia tukien käyttöön ja siten vähentäneet tukien käyttöä.

Kohdemaissa on tyypillisesti kattavampi sosiaalinen turvaverkko kuin maahanmuuton lähtömaissa, joten on oletettu, että osa muuttajista tulee maahan ainakin osittain tästä syystä. Tätä kutsutaan nimellä ”hyvinvointimagneettivaikutus” (”welfare magnet”) (Borjas, 1999). Monesti tukien maksu lankeaa kuntien tai osavaltioiden kontolle, kun taas maahanmuuttopolitiikasta päätetään valtion tasolla. Maksujen ja verotulojen kohtaanto saattaa siis vinoutua maahanmuuton seurauksena.

Varhaisimmat tutkimukset koskivat Yhdysvaltoja ja totesivat, että maahanmuuttajien perheet käyttävät tukijärjestelmiä vähemmän kuin amerikkalaiset perheet, kun otetaan huomioon perheen muut taustaominaisuudet (ks. Blau, 1984; Tienda ja Jensen, 1986). Tukijärjestelmiä käyttäneiden perheiden saamien tukien määrä oli sama taustasta (maahanmuuttaja vs. kotimaan kansalainen) riippumatta. Nämä tutkimukset kuitenkin käsittelivät yhden vuoden poikkileikkausaineistoa (1976 tai 1980), joten niissä ei voitu selvittää, eroavatko eri maahanmuuttajakohortit toisistaan tukien käytön suhteen ja lisääntyykö vai väheneekö tukien käyttö oleskelun pidentyessä. Uudemmissa tutkimuksissa käytetään tyypillisesti usean vuoden paneeliaineistoa ja pyritään selvittämään kohdemaassa oleskelun vaikutusta tukien käyttöön (taulukko 8). Taulukossa esitetään, kuinka paljon enemmän (tai vähemmän) todennäköisiä tukien käyttäjiä muuttajat ovat kotimaan kansalaisiin verrattuna (%)[21] ja lisääkö (vai vähentääkö) maassa vietetty aika tukien käyttöä.

---

[20] Ulkomaisia opiskelijoita kaikissa EU-maissa oli vuonna 1995 yhteensä 680 000, joista suurin yksittäinen osuus (yli 30 prosenttia) oli muista EU-maista tulevia opiskelijoita (Lucas, 2004). Myös Aasiasta ja Afrikasta tulee suhteellisen runsaasti opiskelijoita EU-maihin.

[21] Taulukossa ilmoitettu luku siis kertoo, montako kertaa todennäkoisempiä tukien käyttäjiä maahanmuuttajat ovat. Jos esimerkiksi syntyperäisten kotimaan kansalaisten kotitalouksista 10 % on saanut tukia ja muuttajien kotitalouksista 20 %, muuttajat käyttävät tukia 100 prosenttia kotimaan kansalaisia enemmän. Onkin syytä muistaa, että suurten erojen taustalla voi olla kotimaan kansalaisten erittäin pieni absoluutti-

Borjas ja Trejo (1991) havaitsivat, että maahanmuuttajien tukien käyttö suhteessa kotimaan kansalaisiin kasvoi voimakkaasti 1970-luvulla. Tämä johtui suurimmaksi osaksi uudempien, etenkin 1960-luvulla saapuneiden, maahanmuuttokohorttien heikommasta työmarkkina-asemasta. Lisäksi näyttäisi siltä, että muuttajien tukiriippuvuus kasvaa oleskelun pidentyessä. Lisäys ei johdu ainoastaan vanhenemisen vaikutuksesta (kaikissa tutkimuksissa on havaittu, että vanhemmat ihmiset käyttävät tukia enemmän). Tämä johtopäätös on jokseenkin yllättävä, koska aiemmin yllä esitetyt tutkimukset havaitsivat pidemmän kohdemaassa oleskelun johtavan muuttajien ansioiden kasvuun. Selitykseksi on ehdotettu mm. tukien käyttöoikeuksien paranemista oleskelun pitkittyessä ja tukijärjestelmien parempaa tuntemusta. Toisaalta myös ikääntyminen on tärkeä tekijä tukien käytössä. Hu (1998) tutki ikääntyneiden (yli 55-vuotiaiden) maahanmuuttajien tukien käyttöä ja havaitsi, että ero kotimaan kansalaisiin syntyy nimenomaan tämän ryhmän käyttäytymisestä. Taulukossa 8 on esitetty Hun laskelmat ikäryhmien 18–64 osalta, mutta edelleen hän havaitsi yli 55-vuotiaiden maahanmuuttajien tukien käytön kasvaneen 18 prosentista 68 prosenttiin välillä 1980–90. Tärkein tekijä tukien käytölle onkin ikä maahanmuuttohetkellä: yli 55-vuotiaat muuttajat ovat jopa kolminkertaisesti todennäköisempiä tukien käyttäjiä kuin alle 55-vuotiaat. Näin ollen muuttajien ikääntyessä erot kotimaan kansalaisiin kasvavat. Toisaalta, verrattuna kotimaan kansalaisiin, uudemmat maahanmuuttajakohortit käyttävät suuremmalla todennäköisyydellä tukia kaikissa ikäryhmissä kuin aiemmat kohortit.

Gustman ja Steinmeier (2000) tutkivat mm. työttömyyskorvausten, sosiaaliturvan (”social security”) ja varsinaisen sosiaaliavun (”welfare”) käyttöä Yhdysvalloissa. He havaitsivat, että maahanmuuttajamiehet käyttivät tukia keskimääräistä harvemmin ja saivat tukia myös määrällisesti kolmanneksen kotimaan kansalaisia vähemmän. Ainoa tukimuoto, jota he käyttivät enemmän, oli ruoka-avustus, joka muodostaa alle 10 prosenttia kaikista tutkituista tuista. Maahanmuuttajanaiset taas olivat huomattavasti keskimääräistä todennäköisempiä tukien käyttäjiä, joskin heidän saamiensa tukien määrä oli ainoastaan 10 prosentteja kotimaan kansalaisten saamia määriä korkeampi. Naiset saivat erityisen paljon varsinaista sosiaaliapua. Kohorttien välillä oli kuitenkin huomattavia eroja tukien käytössä.

---

nen tukien käyttö, johon verrattuna muuttajien käyttö vaikuttaa suurelta. Toisaalta monessa tutkimuksessa ei ole otettu huomioon saatujen tukien määrää, joten on mahdollista, että muuttajien kokonaistukimäärä poikkeaa kotimaan kansalaisista taulukossa arvioitua enemmän tai vähemmän.

Taulukko 8. Maahanmuuttajat ja tukien käyttö

Tutkimus	Maa, tukityyppi	Vuosi	Ero tukien käytössä: Muuttaja vs. kotimaan kansalainen	Kohdemaassa oleskelu: Lisää vs. vähentää
Borjas & Trejo (1991)	Yhdysvallat	1970 1980	1970: -3,3% 1980: +10,4%	Lisää
Hu (1998)	Yhdysvallat, Sosiaaliturva	1980 1990	1980: +35,7% 1990: +25,8%	Lisää, pakolaisilla vähenee
Borjas (1995)	Yhdysvallat	1970 1980 1990	1970: -1,7% 1980: +10,1% 1990: +20,3%	Lisää, ei pakolaisilla
Gustmann & Steinmeier (2000)	Yhdysvallat, kaikki tuet	1992	Miehet: -9,3% Naiset: +74,2%	-
Baker & Benjamin (1995)	Kanada, Työttömyystuki	1985 1990	1985: -44,1 – -16,1% 1990: -36,3 – +7,1%	Lisää
	Kanada, Sosiaalituki		1985: -66,3 – -28,8% 1990: -45,7 – +10,6%	Lisää
	Kanada, Asumistuki		1985: -32,4 – +76,7% 1990: -56,4 – +51,3%	Vähentää
Blume & Verner (2003)	Tanska, kaikki tulonsiirrot[22]	1984-99	1990: +56 – +300% 1999: +57 – +315%	Vähentää
Hansen & Lofstrom (2003)	Ruotsi	1990-96	1990: +160 – +418% 1996: +117 – +583%	Vähentää

Suuri osa muuttajien ja kotimaan kansalaisten välisistä eroista tukien käytössä selittyy heidän muilla taustaominaisuuksillaan kuten koulutuksella, kielitaidolla, ikärakenteella sekä työmarkkinamenestyksellä (Hu, 1998). Samoin muuttajien väliset erot selittyvät suureksi osaksi heidän lähtömaallaan ja koulutuksella. USA:ssa eurooppalaiset muuttajat sopeutuvat nopeammin työmarkkinoille ja käyttävät vähemmän tukia kuin esimerkiksi aasialaiset ja eteläamerikkalaiset. Toisaalta selvitettäessä nykyisen maahanmuuton kokonaisvaikutuksia on yhdentekevää, miten muut taustatekijät vaikuttavat muuttajien tukien käyttöön.[23] Ainoastaan ero kotimaan kansalaisiin sekä ikääntymisen ja työmarkkinamenestyksen vaikutus merkitsevät. Borjas ja Trejo (1991) arvioivat, että Yhdysvaltoihin muuttavat aiheuttavat ”elinkaarensa”[24] aikana kustannuksia tukijärjestelmille jopa 13 500 dollaria per perhe. Tämä on huomattava summa verrattuna amerikkalaisen perheen aiheuttamiin 7 900 dollarin kustannuksiin. Gustman ja Steinmeier (2000) puolestaan arvioivat, että eläkkeelle siirtyessään Yhdysvaltoihin muuttaneet miehet ovat maksaneet veroja keskimäärin 76 prosenttia vastaavan ikäisten amerikkalaisten miesten maksamista veroista, mutta saavat eläkkeitä ja tukia 83

[22] Tässä tutkimuksessa tarkastellaan riippuvuutta sosiaalisista tulonsiirroista. Riippuvuusaste on määritelty julkisten tulonsiirtojen osuutena henkilön kokonaistuloista.

[23] On kuitenkin harkittava tarkkaan, sisällytetäänkö pakolaistaustaiset muuttajat näihin laskelmiin, sillä heidän maahantulonsa liittyy ei-taloudellisiin tekijöihin ja määräytyy kansainvälisten sopimusten mukaan.

[24] Elinkaarella viitataan tässä yhteydessä maahanmuuttohetkestä alkavaa oleskelua maassa (päättyen maastamuuttoon tai kuolemaan).

prosenttia amerikkalaisten miesten saamasta määrästä. Naisten kohdalla tilanne on hieman tasapainoisempi: verot ovat 78 prosenttia ja tuet 80 prosenttia amerikkalaisten naisten vastaavista luvuista. Myöhemmin saapuneiden kohorttien kohdalla erot ovat suurempia.

Baker ja Benjamin (1995) selvittivät sekä työttömyystukien, sosiaalisen tuen että asumistuen käyttöä Kanadassa. He saavat varsin toisenlaisia tuloksia kuin Yhdysvalloissa ja toteavatkin, että pakolaisia lukuun ottamatta maahanmuuttajat käyttävät vähemmän tukia kuin kotimaan kansalaiset. Eurooppalaisia tutkimuksia aiheesta on toistaiseksi olemassa varsin vähän. Büchel ja Frick (2003) vertaavat maahanmuuttajien ja kotimaan kansalaisten pääasiallisia tulonlähteitä joissakin EU-maissa ja havaitsevat, että huomattavasti suurempi osa muuttajista on sosiaalisen avun tai työttömyystukien varassa kuin kotimaan kansalaisista.[25]

Pohjoismaiset tutkimukset käsittelevät lähinnä Ruotsia. Blume ym. (2003) havaitsivat, että maahanmuuttajien ja kotimaan kansalaisten köyhyyserot kasvoivat sekä Ruotsissa että Tanskassa 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun loppuun. 1990-luvun lopussa kotimaan kansalaisista köyhyysrajan alapuolelle jäi 10 prosenttia syntyperäisistä tanskalaisista ja 15 prosenttia ruotsalaisista. Maahanmuuttajista joka kolmas Tanskassa ja lähes joka neljäs Ruotsissa eli köyhyydessä (kehitysmaista saapuneilla luku oli huomattavasti suurempi).[26] Ei siis ole yllättävää, että maahanmuuttajien tukiriippuvuus on kasvanut 1980- ja 1990-luvulla (Blume ja Verner, 2003). Maahanmuuttajat saivat vuonna 1999 yli 18 prosenttia kaikista maksetuista sosiaalisista tuista, vaikka heidän osuutensa Tanskan väestöstä oli ainoastaan 2,8 prosenttia. Tukiriippuvuus vaihtelee kuitenkin voimakkaasti muuttajien lähtömaasta riippuen. Myös Ruotsissa maahanmuuttajien tukien käyttö on kasvanut voimakkaasti 1980- ja 1990-luvulla, myös suhteessa kotimaan kansalaisiin (Hansen ja Lofstrom, 2003). Hansen ja Lofstrom arvioivat, että sosiaalimenojen kasvusta suuri osa selittyy maahanmuuton lisääntymisellä ja muuttajavirran koostumuksen muutoksella. Kuitenkin sekä Tanskassa että Ruotsissa muuttajien tukiriippuvuus vähenee maassa vietetyn ajan myötä. Toisaalta vielä 20 vuoden kuluttua maahanmuuttajien tukien käyttö on 5–8 prosenttiyksikköä korkeampaa kuin kotimaan kansalaisilla.[27]

Nämä tulokset eivät kuitenkaan kerro sitä, edustavatko maahanmuuttajat kohdemaalleen nettokustannusta vai -hyötyä. On mahdollista, että muuttajat maksavat enemmän veroja kuin mitä kuluttavat. Toisaalta kulutukseen vaikuttaa myös julkisten palveluiden ym. käyttö, joka ei ole välttämättä missään yhteydessä tuki-

---

[25] Esimerkiksi Tanskassa tuen varassa eläviä kotitalouksia on 11,1 % natiiveista ja 57 % maahanmuuttajista. Muita tutkimuksessa käsiteltyjä maita olivat Luxemburg, Irlanti, Italia, Espanja ja Itävalta.

[26] Yhdysvalloissa vastaava osuus on 6–37 prosenttia etnisestä taustasta riippuen (Borjas, 1990) ja Kanadassa 8–32 prosenttia (Kazemipur ja Halli, 2001).

[27] Yhdysvalloissa vastaava ero on 5 prosenttiyksikköä (Borjas ja Hilton, 1996) ja Kanadassa 7 prosenttiyksikköä (Baker ja Benjamin, 1995).

riippuvuuden kanssa. Samoin on mahdollista, että muuttajat aiheuttavat kotimaan kansalaisille erilaisia ulkoishyötyjä tai -haittoja, jotka on mahdollisesti myös otettava huomioon. Seuraavissa kappaleissa käsitellään näitä kysymyksiä.

3.4 Maahanmuuton vaikutus syntyperäisiin kotimaan kansalaisiin

Työllisyys- ja palkkavaikutukset

Yleisessä maahanmuuttokeskustelussa ja -politiikan suunnittelussa yhtenä keskeisenä kysymyksenä on ollut maahanmuuton mahdollinen haittavaikutus kotimaan kansalaisille. Usein on arveltu muuttajien syrjäyttävän ainakin heikommin koulutettuja kotimaan kansalaisia työmarkkinoilla (”displacement”). Tämän seurauksena joidenkin väestöryhmien hyvinvointi saattaa heiketä, vaikka maahanmuutto keskimäärin olisikin kansantaloudelle hyödyksi. Useissa tutkimuksissa onkin keskitytty juuri tiettyjen väestöryhmien tarkasteluun (esimerkiksi koulunsa kesken jättäneet, nuoret miehet, aiemmat maahanmuuttajat jne.). Vaikutusten arviointi on vaikeaa, koska ne riippuvat mm. maahanmuuttajien koulutuksesta, muuton voimakkuudesta, kohorttieroista, alueellisesta jakautumisesta kohdemaan sisällä sekä muuttajien muista ominaisuuksista kuten iästä, sukupuolesta, lähtömaasta ja muuttotyypistä (OECD, 2000).

Maahanmuutto kasvattaa työvoiman tarjontaa kotimaisilla työmarkkinoilla ja muuttajat ovat mahdollisesti kotimaan kansalaisia edullisempaa työvoimaa. Näin ollen voidaan ajatella, että lisääntynyt maahanmuutto saattaa heikentää kotimaan kansalaisten työllisyyttä ja alentaa yleistä palkkatasoa, ainakin siltä osin kun maahanmuuttajat kilpailevat samoista työpaikoista kotimaan kansalaisten kanssa. Talousteorian perusteella maahanmuutto saattaa vaikuttaa negatiivisesti kotimaan kansalaisten palkkoihin (ks. mm. Angrist ja Kugler, 2002). Teoria ei kuitenkaan suoraan kerro, mitä tapahtuu esimerkiksi työllisyys- ja työttömyysasteelle (Friedberg ja Hunt, 1995).

Vaikutusten selvittämisessä on käytetty joko 1) alue vertailua, jossa verrataan työmarkkinoita esim. kaupungeissa, joihin on kohdistunut runsasta maahanmuuttoa, vastaaviin kaupunkeihin, joihin ei ole muutettu, tai 2) yleisen tasapainon koeasetelmaa, jossa pyritään löytämään yksittäinen muuttoliiketapaus, jossa on olemassa selkeä ”verrokkiryhmä”. Esimerkkinä voisi olla tietty ammatti- tai ikäryhmä, jonka osuus lisääntyy voimakkaasti maahanmuuton seurauksena. Verrokkiryhmänä toimisivat tässä tapauksessa muut ammatti- tai ikäryhmät. Tällä tavoin pystytään eristämään maahanmuuton vaikutus mahdollisista muista työmarkkinoilla tapahtuneista muutoksista. Alue vertailun ongelmana on yleensä sopivien vertailukaupunkien löytäminen, alueellisten työmarkkinoiden voimakas integroituneisuus (joka aiheuttaa vaikutusten vuotamista toisille alueille), pienet

otoskoot (vertailtaessa muutamaa kaupunkia muutaman vuoden ajalta) ja yleisen tasapainon vaikutusten huomioimisen vaikeus (mm. hintatasojen nousu).

Yleisesti ottaen eri maissa tehdyt tutkimukset ovat todenneet maahanmuuton vaikutuksen kotimaan kansalaisten palkkoihin ja työllisyyteen olevan vähäinen. Eniten tutkimuksia on jälleen tehty Yhdysvalloissa, jossa työmarkkinavaikutusten on keskimäärin havaittu olevan merkityksettömiä tai erittäin pieniä (ks. kirjallisuuskatsaukset Borjas, 1994 sekä Friedberg ja Hunt, 1995). Esimerkiksi Altonji ja Card (1991) havaitsivat, että maahanmuuttajien väestöosuuden lisääntyminen yhdellä prosentilla alentaa palkkoja korkeintaan 1,2 prosenttia ja itse asiassa vähentää työttömyyttä 0,23 prosenttia. Friedbergin ja Huntin (1995) katsauksessa keskimääräinen palkkajousto on 0,1: jos muuttajien osuus lisääntyy 10 prosentilla (huomattava lisäys), alenevat kotimaan kansalaisten palkat noin prosentin.[28] Tätä havaintoa tukevissa tutkimuksissa edes huomattavan suuret hetkelliset muuttajavirrat eivät ole juuri vaikuttaneet kotimaan kansalaisten palkkoihin tai työllisyyteen.

Erittäin kuuluisana esimerkkinä aluetutkimuksesta on mm. Card (1990), joka toteaa, että 7 prosentin kasvu Miamin työvoimassa toukokuusta syyskuuhun 1980 kuubalaisten maahanmuuton seurauksena ei alentanut miamilaisten palkkoja, mutta heikensi Miamissa asuvien kuubalaisten keskimääräistä palkkatasoa.[29] Palkkataso aleni lähinnä siksi, että uudet tulijat olivat heikosti koulutettuja ja matalapalkkaisia. Myös uudemmat, alueverailua käyttävät tutkimukset tukevat johtopäätöstä maahanmuuton varsin vaatimattomista työllisyys- ja palkkavaikutuksista.[30] Esimerkiksi Card (1997) arvioi tähän mennessä Yhdysvaltoihin suuntautuneen huomattavan maahanmuuton alentaneen suurimpien kaupunkien palkkatasoa keskimäärin alle prosentin. Vaikutus työllisyyteen on saattanut kuitenkin olla jonkin verran suurempi, keskimäärin 0–2 prosenttia.

Ns. koeasetelmatutkimuksia puolestaan edustaa Friedberg (2001), joka tutkii maahanmuuton vaikutuksia Israelissa. Israelin väestö kasvoi 12 prosentilla välillä 1990–94, kun juutalaisten muutto Neuvostoliitosta sallittiin. Kontrolliasetelman rakentamisessa käytettiin tietoa siitä, mihin ammatteihin muuttajat erityisesti suuntautuivat. Friedberg ei kuitenkaan löytänyt (tilastollisesti merkitseviä) todisteita siitä, että maahanmuutto olisi vaikuttanut haitallisesti kotimaan kansalaisten ansioihin.

---

[28] On kuitenkin huomattava, että vaikutus saattaa kohdistua voimakkaampana tiettyihin väestöryhmiin, etenkin vähemmän koulutettuihin natiiveihin. Jaeger (1995) havaitsi Yhdysvaltoihin suuntautuneen muuton alentaneen koulunsa keskeyttäneiden ("high-school dropouts") palkkoja jopa 3 prosentilla, ja selittäisi siten neljäsosan kouluttamattomien ja korkeasti koulutettujen palkkaerojen kasvusta.

[29] Card vertasi Miamia Atlantaan, Houstoniin ja Los Angelesiin.

[30] Näitä tuloksia on kuitenkin myöhemmin kyseenalaistettu, koska vastaavia vaikutuksia voidaan todeta myös "kuvitteellisten muuttajavirtojen" kohdalla (Angrist & Krueger, 1999). Havaittujen vaikutusten pienuus tai suuruus voi siis johtua aivan muista tekijöistä.

Taulukoissa 9 ja 10 esitetään koosteena eri maissa tehtyjen tutkimusten tuloksia muuton vaikutuksesta kotimaan kansalaisiin. On huomattava, että monet tutkimukset keskittyivät ainoastaan tiettyjen väestönosien analysointiin (kuten matalasti koulutettujen teollisuustyöntekijöiden, esim. DeNew & Zimmermann, 1994a), eivätkä tulokset siten ole yleistettävissä väestötasolle. Osa tutkimuksista tuntuu myös viittaavan maahanmuuttajien määrään ja toiset taas maahanmuuttajien työvoimaosuuteen, mikä vaikeuttaa eri laskelmien vertailua. Lisäksi suurin osa tutkimuksista keskittyy lyhyen välin tarkasteluihin, ja vain harvat tutkimukset tutkivat sekä lyhyttä että pitkää aikaväliä (mm. Gross, 1999).

Eurooppaan on vaikea yleistää Yhdysvalloissa tehtyjen tutkimusten tuloksia koska työmarkkinoiden sopeutuminen on Euroopassa hitaampaa, työttömyys pysyvämpää ja palkat varsin joustamattomia alaspäin. Eurooppalaiset tutkimukset ovat myös saaneet varsin eriäviä tuloksia maahanmuuton työmarkkinavaikutuksista, ja usein tutkimukset on toteutettu puutteellisella aineistolla ja/tai puutteellisin menetelmin. Ranskassa maahanmuutto näyttäisi lisäävän työttömyyttä lyhyellä aikavälillä, mutta alentavan sitä pitkällä aikavälillä (Gross, 1999). Aiemmat ranskalaiset tutkimukset sen sijaan ovat löytäneet ainoastaan pieniä vaikutuksia (Garson ym., 1987). Samoin Saksassa palkka- ja työllisyysvaikutusten on arvioitu olleen varsin pieniä maahanmuuton huomattavasta volyymista huolimatta (Zimmerman, 1994a; Mühleisen ja Zimmerman, 1994; Winkelman ja Zimmerman, 1995). Yhdessä saksalaisessa tutkimuksessa kuitenkin havaittiin, että kouluttamattomien työntekijöiden palkat alentuivat 1980-luvulla maahanmuuton seurauksena, kun taas koulutettujen palkat nousivat (DeNew ja Zimmerman, 1994b). Kaikkiaan eurooppalaiset tutkimukset arvioivat maahanmuuton aiheuttavan ainoastaan pieniä muutoksia kotimaan kansalaisten palkkoihin. Mikäli EU-maiden väestö kasvaisi yhdellä prosentilla maahanmuuton seurauksena (ja muuttajien osuus työvoimasta siten 2,7 prosentilla), alenisivat eurooppalaisten palkat pahimmassakin tapauksessa ainoastaan 0,8 prosenttia ensivaiheessa ja tätä vähemmän tulevaisuudessa mikäli muutto vielä jatkuisi (Zimmermann, 1995).

Joustamattomien palkkojen on arveltu johtavan siihen, että maahanmuutto vaikuttaa voimakkaammin eurooppalaisten työllisyyteen. Tutkimustulokset eivät kuitenkaan tue tätä oletusta. Keskimäärin maahanmuuttajien työvoimaosuuden lisääntymisen yhdellä prosentilla voidaan arvioida kasvattavan eurooppalaisten työttömyyttä korkeintaan 0,2 prosenttiyksiköllä (Bauer ja Zimmermann, 1999). Nämä vaikutukset riippuvat kuitenkin voimakkaasti maahanmuuttajavirran koostumuksesta: koulutetut muuttajat näyttivät yllättäen tuovan mukanaan hyötyjä kaikille väestöryhmille, kun taas kouluttamattomat muuttajat vaikuttivat negatiivisesti kohdemaansa vähemmän koulutettuun väestöön. Angrist ja Kugler (2000) tutkivat EU-maiden työmarkkinainstituutioiden erojen vaikutusta maahanmuuton aiheuttamiin työllisyyden muutoksiin. He havaitsivat, että työmarkkinoiden joustoa vähentävät instituutiot tyypillisesti lisäävät maahanmuuton negatiivisia vaikutuksia kotimaan kansalaisten työllisyyteen.

Taulukko 9. Maahanmuuton palkkavaikutus

Tutkimus	Maa	Vuosi	Palkkavaikutus, %
DeNew & Zimmermann (1994a)	Saksa	1984-89	-0,16
DeNew & Zimmermann (1994b)	Saksa	1984-89	-0,35 (-0,54 – +0,12)
Bauer (1997)	Saksa	1994	0,082
Bauer (1998)	Saksa	1994	-0,021 – +0,035
Pischke ja Velling (1994)	Saksa	1985-89	±0 (+0,033)
Hatzius (1994)	Saksa	1984-91	-0,058 – ±0
Winter-Ebmer & Zimmermann (1998)	Saksa		0 – +0,01
	Itävalta		-0,16 – 0
Gang & Rivera-Batiz (1994)	Alankomaat	1986-89	-0,09 – + 0,02
	Iso-Britannia		-0,08 – +0,02
	Ranska		-0,11 – -0,01
	Saksa		-0,05 – +0,11
Zorlu & Hartoog (2003)	Alankomaat	1998	-0,04 – +0,02
	Iso-Britannia	1997-98	-0,036 – +0,056
	Norja	1996	-0,063 – +0,180
Hunt (1992)	Ranska	1968	-0,08 – -0,14
Dolado ym. (1996)	Espanja		+0,02 – +0,04
Pope & Withers (1993)	Australia	1881-1981	±0
Friedberg (2001)	Israel	1994	+0,03
Grossman (1982)	Yhdysvallat	1970	-0,1
Card (1997)	Yhdysvallat	1989	-0,04 – -0,01
Goldin (1994)	Yhdysvallat	1890-1923	-1,6 – -1,0
LaLonde & Topel (1991)	Yhdysvallat	1970, -80	-0,6 – -0,1
Borjas, Freeman & Katz (1992)	Yhdysvallat	1967-1987	-1,2
Altonji & Card (1991)	Yhdysvallat	1970, -80	-0,86
Borjas (2003)	Yhdysvallat	1960-2001	-0,4 – -0,3

Taulukossa esitetään palkkojen jousto (prosenteissa) ulkomaalaisten työvoima- tai väestöosuuden yhden prosentin kasvuun. Lähteenä on mm. Bauer ja Zimmermann (1999) ja Friedberg ja Hunt (1995) sekä taulukossa mainittuja tutkimuksia.

Johtopäätöksenä tästä kirjallisuudesta voidaan todeta, että maahanmuuton vaikutukset kotimaan kansalaisiin ovat yleensä pieniä: maahanmuuttajien osuuden lisääntyminen 10 prosenttiyksiköllä vähentäisi kotimaan kansalaisten palkkoja ja työllisyyttä keskimäärin 1-2 prosenttiyksiköllä. Usein vaikutusta ei tahdo löytyä, vaikka tutkimuksessa sitä todella haettaisiin. On kuitenkin muistettava, että keskimääräinen vaikutus saattaa kätkeä alleen huomattavia eroja eri väestöryhmien

välillä. Maahanmuuton voidaankin ajatella vaikuttavan lähinnä tulo- ja hyvinvointieroihin eikä niinkään keskimääräiseen hyvinvointitasoon.[31]

*Taulukko 10. Maahanmuuton työmarkkinavaikutukset syntyperäisille kotimaan kansalaisille**

Tutkimus	*Maa*	*Vuosi*	*Vaikutus, %**
Winkelmann & Zimmermann (1993)	Saksa	1974-84	Pieni neg. työllisyys-vaikutus
Mühleisen & Zimmermann (1993)	Saksa	1982-89	0
Pischke & Velling (1997)	Saksa	1986-89	Työttömyys +2% Työllisyys ±0
Hatzius (1994)	Saksa		0
Velling (1995)	Saksa	1988-93	Työttömyysaste +0,2%
Gang & Rivera-Batiz (1994)	Saksa	1988	0
Winter-Ebmer & Zweimüller (1997)	Itävalta		0
Winter-Ebmer & Zimmermann (1998)	Itävalta		Työllisyys -0,1%
Winter-Ebmer & Zimmermann (1998)	Saksa		Pieni neg.
Dolado ym. (1996)	Espanja		Neg.
Hunt (1992)	Ranska	1968	Työttömyys +0,2%
Angrist ja Kugler (2002)	EEA	1983-99	Työllisyys -0,07 – -0,02
Card (1997)	Yhdysvallat	1989	Työllisyys -0,12%
Altonji & Card (1991)	Yhdysvallat	1980	Työttömyysaste -0,23%
Gross (1999)	Ranska	1975-95	Työttömyysaste -0,16%
Friedberg (2001)	Israel	1994	Työllisyys -0,16%

*Taulukossa esitetään syntyperäisten kotimaan kansalaisten työllisyyden muutos ulkomaalaisten työvoima- tai väestöosuuden yhden prosentin kasvun seurauksena ellei toisin mainita. Lähteenä on mm. Bauer ja Zimmermann (1999) ja Friedberg ja Hunt (1995) sekä taulukossa mainittuja tutkimuksia.

[31] Useimmissa muuttajien ansioita käsittelevissä tutkimuksissa havaitaan muuttajien itsensä hyötyvän muutosta huomattavasti, vaikka heidän ansionsa olisivatkin natiivien ansioita alemmat ja muuton yhteiskunnallinen vaikutus pieni.

4 Maahanmuuton vaikutukset julkiseen sektoriin

Keskeisin kysymys maahanmuuton vaikutuksia arvioitaessa on, aiheuttaako muutto sosiaali-, koulutus- ja terveysjärjestelmille sellaisia kustannuksia, joita muuttajien maksamat verot eivät kata (OECD, 2000). Suurin osa tutkimuksista arvelee, että maahanmuuttajat tuovat kohdemaalleen pientä positiivista nettohyötyä (henkeä kohti lasketulla tuotannolla mitattuna), mutta nämä hyödyt eivät jakaudu tasaisesti kohdemaan eri sektoreiden ja väestöryhmien välillä. Muuton fiskaalinen nettovaikutus on useimmissa tutkimuksissa arvioitu lähes olemattomaksi. Vaikutusten laskeminen ja vertailu on kuitenkin erittäin vaikeaa, sillä tulokset vaihtelevat voimakkaasti riippuen käytetyistä menetelmistä, tehdyistä oletuksista, mukaan lasketuista julkisista palveluista, käytetystä diskonttausasteesta sekä aineistosta (esimerkiksi onko havaintoyksikkönä kotitalous, perhe vai yksilö) (Coppel ym., 2001).

Kokonaistaloudellisten vaikutusten tai julkiseen sektoriin kohdistuvien vaikutusten laskemiseen on tyypillisesti käytetty joko maahanmuuttoylijäämän menetelmää (ks. Borjas, 1994) tai ns. sukupolvitilinpitomenetelmää (generational accounting) (ks. Auerbach ja Kotlikoff, 1987). Jälkimmäinen menetelmä lähtee siitä, että sekä syntyperäiset kotimaan kansalaiset että maahanmuuttajat aiheuttavat kustannuksia ja verotuloja julkiselle sektorille. Kustannukset ja veromarkkoina mitattavat hyödyt vaihtelevat suuresti elämänvaiheesta toiseen. Maahanmuuttajat tyypillisesti aiheuttavat ensivaiheessa nettokustannuksia, jotka kohdemaassa oleskelun ja paremman työmarkkinamenestyksen myötä muuttuvat nettoverotuloiksi aina eläkeikään saakka. Laskelmat perustuvat oletuksille siitä, kuinka paljon muuttajat maksavat veroja, kuinka paljon he kuluttavat julkisia palveluita ja kuinka kauan he aikovat asua maassa. Maahanmuuton aiheuttama julkinen nettovaikutus lasketaan uuden muuttajan maksamien diskontattujen veromaksujen ja vastaanottamien tulonsiirtojen erotuksena yli koko elinkaaren. Usein otetaan myös huomioon erot erilaisten muuttajaryhmien välillä mm. työmarkkinamenestyksessä ja muissa ominaisuuksissa.

Varhaisemmat tutkimukset maahanmuuton fiskaalisista nettovaikutuksista arvioivat vaikutuksia yksittäisten järjestelmien osalta Yhdysvalloissa. Esimerkiksi Passel ja Clark (1994) arvioivat muuttajien maksavan hyvinvointi- ja koulutusjärjestelmiin yli 27 miljardia dollaria enemmän vuodessa kuin kuluttivat. Huddle (1993) taas arvioi muuttajien edustaneen yli 40 miljardin dollarin nettokustannusta vuonna 1992. Borjas (1995) osoittaa, että oletuksista riippuen maahanmuuttajien voidaan arvioida edustaneen joko 16 miljardin dollarin nettokustannusta tai 60 miljardin dollarin nettohyötyä. Mahdollinen vaikutus riippuu voimakkaasti maahanmuuttajien koulutustasosta. Näillä menetelmillä tuotetut laskelmat nettovaikutuksista eivät siis välttämättä ole kovin informatiivisia tai edes suuntaa an-

tavia. Uudemmat tutkimukset ovatkin käyttäneet kehittyneempiä arviointimenetelmiä.

Yhdysvalloissa tehdyt uudemmat tutkimukset toteavat, että yksittäisen maahanmuuttajan aiheuttama kustannus, samoin kuin mukanaan tuoma maksettuina veroina mitattu hyöty, on keskimäärin varsin pieni (Lee ja Miller, 1997; Auerbach ja Oreopoulos, 1999; Storesletten, 2000; Smith ja Edmonston, 1997). Storesletten arvioi, että keskimääräisen maahanmuuttajan elinaikanaan tuottama nettohyöty on ainoastaan 7 400 dollaria. Toisaalta erilaisten muuttajien välillä on suuria eroja heidän aiheuttamissaan nettovaikutuksissa. Korkeasti koulutetut tuovat mukanaan inhimillistä pääomaa, menestyvät työmarkkinoilla ja maksavat enemmän veroja kuin mitä kuluttavat julkishyödykkeiden muodossa. Heikosti koulutetut ja pian eläköityvät taas puolestaan aiheuttavat suuria nettokustannuksia yhteiskunnalle. Nettonykyarvoissa mitattuna erot ovat huomattavat: 36 000 dollarin nettokustannuksesta (kouluttamaton muuttaja) 96 000 dollarin nettohyötyyn (korkeasti koulutettu muuttaja). On myös huomattava, että perheiden muutto voi vähentää näitä laskennallisia hyötyjä. Tyypillinen kuvio diskontatusta yhteiskunnallisesta nettoarvosta muuttajan iän mukaan voidaan esittää kuten kuviossa 3. Vertailuksi voidaan todeta, että vastasyntyneen kotimaan kansalaisen nettonykykustannus on noin 80 000 dollaria.

Kuvio 3. Maahanmuuttajan tuoma yhteiskunnallinen nettonykyarvo Yhdysvalloissa eri oletuksilla (mukailtu Storeslettenin (2000) kuviosta 2)

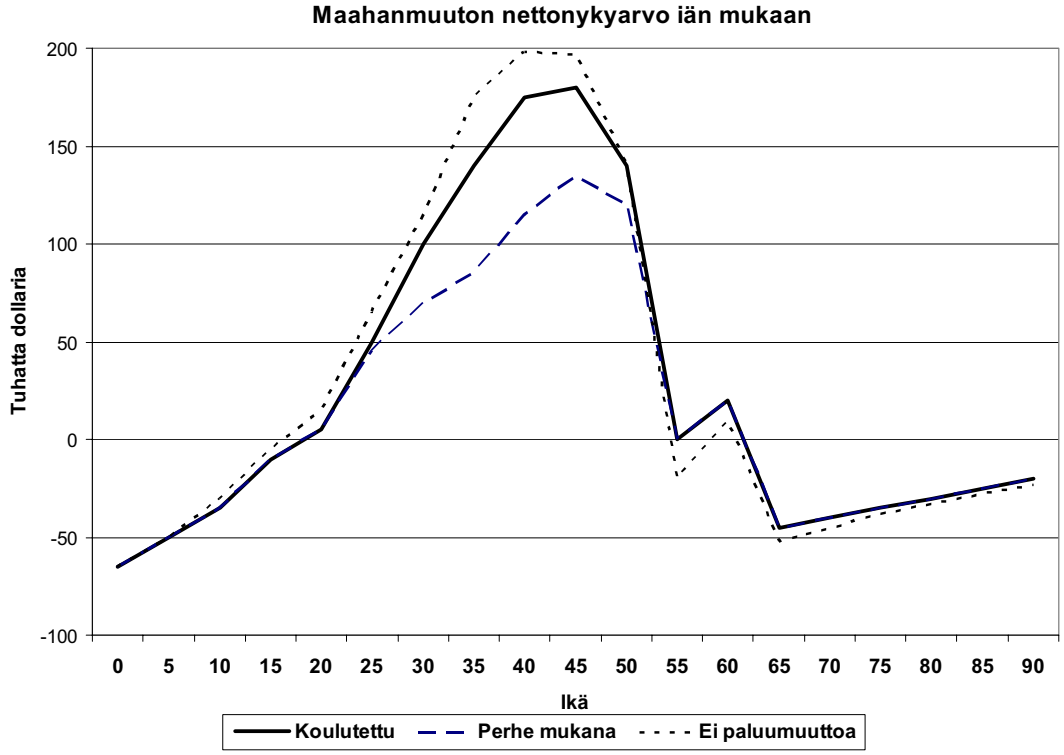

Yhdysvalloissa tehtyjä tutkimuksia on erityisen vaikea yleistää eurooppalaiseen kehikkoon veroja ja julkista sektoria koskevien tulosten osalta, sillä Euroopan maissa on huomattavasti suuremmat julkiset sektorit. OECD:n (2003b) mukaan julkisen sektorin menot ovat USA:ssa 36 % BKT:stä, Euroopassa keskimäärin 48 % ja Suomessa 51 %. Tämä todennäköisesti kasvattaa maahanmuuton kustannuksia, sillä Euroopassa hyvinvointipalvelujen tarjonta on suurempaa. Lisäksi maahanmuuttajat ovat tyypillisesti menestyneet heikommin eurooppalaisilla työmarkkinoilla. Tämä seikka taas pienentää maahanmuutosta saatavia hyötyjä.

Ruotsalaiset tutkimukset arvioivatkin, että keskimääräinen maahanmuuttaja edustaa noin 20 000 euron nettokustannusta julkiselle sektorille, mutta potentiaaliset hyödyt nuorista maahanmuuttajista ovat varsin suuret (keskimäärin noin 24 000 euroa) (Storesletten, 2003). Yli 50-vuotiaat puolestaan aiheuttavat erittäin suuria nettokustannuksia. Tulokset riippuvat erittäin paljon siitä, kuinka hyvin maahanmuuttajat menestyvät työmarkkinoilla. Näin ollen on tärkeää selvittää mm. eri muuttajaryhmien työvoimaan osallistumisaste. On myös arvioitu, että vasta tulleet muuttajat sekä pakolaistaustaiset muuttajat aiheuttavat huomattavasti muita korkeampia kustannuksia (Österberg, 1998).

Alankomaissa tehty tutkimus arvioi maahanmuuton aiheuttavan julkiselle sektorille jonkin verran nettokustannuksia, mutta jälleen kustannukset vaihtelevat voimakkaasti muuttajaryhmittäin (Roodenburg ym., 2003). Nuoret (muuttohetkellä alle 25-vuotiaat), länsimaiset muuttajat tuovat mukanaan nettohyötyä, mutta kaikki muut ryhmät aiheuttavat enemmän kustannuksia kuin maksavat veroja. Lisäksi kotimaan kansalaisten välillä tapahtuu tulonjakoa työtuloista pääomatuloihin. Toinen alankomaalainen tutkimus tukee näitä tuloksia: vaikka muuttajien koulutus vastaisi kotimaan kansalaisten koulutusta, on muutosta koituva nettohyöty vain marginaalinen (Knaap ym., 2003). Todellisuudessa muuttajien koulutus on kuitenkin tätä matalampi, joten hyödytkin ovat pienemmät.

Saksassa Sinn ja Werding (2001) arvioivat maahanmuuton fiskaalisen vaikutuksen olleen negatiivinen ainakin vuonna 1997, vaikka pitkäaikaisesti (yli 25 vuotta) maassa oleskelevat aiheuttavat enemmän hyötyjä kuin kustannuksia. Jos tarkastellaan muuttajia yli koko elinkaaren, voidaan heidän laskea edustavan Saksan julkiselle sektorille nettohyötyä, mikä johtuu heidän nuoresta iästään maahantulohetkellä ja eläkejärjestelmän tulosidonnaisuudesta (Bonin ym., 2000; Bonin, 2001). Myös Italiassa on arvioitu maahanmuuttajien helpottavan verotaakkaa (Moscorola, 2001) samoin kuin Itävallassa (Ablett, 1999). Kaikki nämä tutkimukset kuitenkin perustuvat erilaisille oletuksille siitä, kuinka julkiset menot esimerkiksi maanpuolustuksen ja infrastruktuurin osalta jakautuvat kotimaan kansalaisten ja maahanmuuttajien kesken. Usein oletetaan, että yhden muuttajan aiheuttama kustannus tämän tyyppisistä julkisista palveluista on olematon, koska puhtaat julkishyödykkeet joudutaan tuottamaan joka tapauksessa eikä yksittäinen muuttaja lisää niiden kulutusta.

On kuitenkin vaikea yleistää edes ruotsalaisia tuloksia Suomen tapaukseen, sillä Ruotsiin muuttavien määrä on huomattavasti suurempi ja Ruotsiin muuttavien profiili poikkeaa tyypillisestä Suomeen muuttavasta voimakkaasti. Johtopäätöksenä voidaan kuitenkin todeta, että maahanmuuton arvioitu nettovaikutus julkiselle sektorille vaihtelee voimakkaasti riippuen muuttajien maajakaumasta sekä ikä- ja koulutusrakenteesta. Lähtömaa puolestaan kuvastaa useita aineistoissa havaitsemattomia tekijöitä, joten sen suoraa vaikutusta ei voida käyttää hyväksi vertailtaessa eri maita keskenään. Lähes kaikki tutkimukset ovat havainneet korkeintaan pieniä positiivisia nettovaikutuksia ja yleensä todetaan muuton edustavan nettokustannusta yhteiskunnalle.

5 Maahanmuuttopolitiikka

Perinteisesti maahanmuuttopolitiikka voidaan jakaa tarjonta- ja kysyntäperusteiseen tai laatu- ja perheperusteiseen. Suurin osa politiikoista koskee pysyviä maahanmuuttajia. Väliaikaista maahanmuuttoa on käsitelty huomattavasti vähemmän (Weinstein, 2002). Nykyään pääosa maahanmuutosta kaikissa OECD-maissa tapahtuu perheiden yhdistämisen perusteella (Coppel ym., 2001). Toisaalta monessa maassa pakolaistaustaiset muuttajat muodostavat suurimman osan muuttovirrasta.

5.1 Pohjois-Amerikka

Yhdysvallat

Vuoteen 1965 asti Yhdysvaltoihin otettiin muuttajia lähinnä kansalaisuuteen perustuvien kiintiöiden mukaan (”quota system”). Sen jälkeen Yhdysvallat on vastaanottanut suuria määriä muuttajia perheiden yhdistämisen perusteella. Tärkeimmät maahanmuuttolait ja uudistukset esitellään seuraavassa. Alla olevasta taulukosta käy ilmi eri perustein maahan tulevien osuus.

Taulukko 11. Eri perusteiset pysyväisluonteiset maahanmuuttajat Yhdysvalloissa ja Kanadassa

	USA (1992–2001)	Kanada (1996–2002)
Työmarkkinaperuste (%)	13,2	23,8
Pakolaisperuste (%)	11,9	12,1
Perheperuste (%)	62,3	61,6
Muu peruste (%)	12,6	2,5
Virta yhteensä (lkm)	833 000	216 000

Lähde: Lucas (2004). Taulukon luvut viittaavat pysyvästi maahan muuttaviin ja pakolaisiin. Virta tarkoittaa keskimäärin vuodessa maahan muuttaneita henkilöitä. Lisäksi Yhdysvaltoihin (Kanadaan) tuli noin 1 771 000 (120 000) henkilöä työluvalla, opiskelemaan tai edellä mainittujen perheenjäsenenä vuosina 1992–2001.

Yhdysvalloissa säädettiin vuonna 1924 maahanmuuttolaki, jossa määriteltiin eri maanosia koskevat muuttokiintiöt painottaen erityisesti Eurooppaa. Tämän vuoksi maahan muutti suhteellisen koulutettua työvoimaa seuraavien vuosikymmenien aikana. Vuonna 1965 säädettiin uusi maahanmuuttolaki, jossa kiintiöt purettiin. Niiden sijaan asetettiin kaksi kategoriaa: ammatin perusteella (tärkeäksi katsotut ammatit, joissa katsottiin olevan työvoimapulaa) ja perheiden yhdistämisen perusteella muuttavat. Tämä laki on suurelta osin voimassa edelleen. Valtaosa (46 %) muuttajista saapuu nykyään maahan perhekriteerin perusteella ja pieni osa (12 %) ammatin perusteella. Vuosien 1975 ja 1985 lait sallivat poliittisten

turvapaikanhakijoiden maahantulon ja takasivat erilaisia avustuksia hakijoille. Noin 12 % muuttajista tulee maahan nykyään tällä perusteella.

Suurempaa uudistusta edusti vuoden 1986 lakiuudistus (Immigration reform and control act), joka takasi oleskeluluvan laittomille muuttajille, jotka olivat olleet maassa vähintään 5 vuotta sekä erityisille maataloustyöntekijöille. Tällä perusteella tulee nykyään maahan 17 % muuttajista. Toisaalta luotiin 5 vuoden karenssi tukien saannille niille, jotka tulivat tällä perusteella. Lisäksi laissa annettiin oikeus karkottaa maasta muuttaja, joka luokitellaan ”liian tukiriippuvaiseksi” ensimmäisen 5 vuoden aikana. Nämä muutokset eivät kuitenkaan koske pakolaisia.

Seuraava suuri uudistus oli vuoden 1990 maahanmuuttolaki, joka lisäsi maahanmuuttajien määrää 150 000 henkilöllä vuodessa. Pyrkimyksenä oli lisätä erityisesti työmarkkinaperusteista muuttoa. Seurauksena maahanmuuton kustannuksia arvioivista tutkimuksista tuli voimaan vuoden 1996 ”PRWORA” (personal responsibility and work opportunity reconciliation act), joka rajoitti voimakkaasti maahanmuuttajien pääsyä tukien piiriin, joko pysyvästi tai ainakin ensimmäisten viiden vuoden ajan. Seuraavana vuonna kuitenkin poistettiin pysyvät rajoitteet suurelta osalta muuttajia, mutta jätettiin uusien muuttajien rajoitteet ennalleen, ja toisaalta taattiin pakolaisille 7 vuoden oikeus tukien saantiin (aiemmin aika oli 5 vuotta). Vuoden 2001 jälkeen Yhdysvaltoihin muuttoa on vaikeutettu huomattavasti.

Kanada

Vuoteen 1961 asti Kanadassa oli voimassa pitkälti samanlainen järjestelmä kuin Yhdysvalloissa, jonka mukaisesti sallittiin maahanmuutto vain tietyistä maista (esim. Iso-Britannia) tai perhesuhteiden perusteella. Vuosien 1962 ja 1967 uudistusten seurauksena siirryttiin huomattavasti selektiivisempään politiikkaan, joka korostaa koulutuksen ja iän merkitystä muuttajien valinnassa. Nykyisin viisuminhakijat valitaan pistejärjestelmän tai perheperusteen mukaan. Tästä selektiivisyydestä huolimatta perheperuste on kaikkein yleisin maahanmuuttokategoria. Toisaalta Kanadaan muutto on luonteeltaan pysyvämpää, sillä huomattavasti useammat saavat myöhemmin kansalaisuuden kuin USA:han muuttavat (Lucas, 2004).

5.2 Eurooppa

Eurooppa yleisesti

Eurooppalaisessa maahanmuutossa on havaittavissa useita periodeja (Zimmermann, 1995). Vuosina 1945–60 vallitsi sopeutumisperiodi sodan jälkeen. Muutto oli runsasta, sillä ihmiset siirtyivät uusille asuinalueille Itä-Euroopasta. Vuosina

1955–73 harjoitettiin kysyntäperusteista maahanmuuttopolitiikkaa, erityisesti Saksassa, vallitsevan työvoimapulan paikkaamiseksi. Tämä oli alun perin aiottu väliaikaiseksi muutoksi, mutta useat ”vierastyöläiset” jäivätkin Saksaan pysyvästi. Työmarkkinaperusteista lähtömuuttoa esiintyi erityisesti Etelä-Euroopasta. Vuodet 1974–88 olivat rajoitetun muuton kautta, sillä ulkomaista työvoimaa lakattiin palkkaamasta ensimmäisen öljykriisin jälkeen. Perheperusteinen muutto sallittiin, ja se olikin varsin yleistä kuten myös pakolaisperusteinen muutto. Vuoden 1988 jälkeen pakolaisperusteinen muutto on ollut yleisintä.

EU-maiden välinen muutto on ollut periaatteessa varsin vapaata. Vuoden 1997 Amsterdamin huippukokouksessa sovittiin viisumi-, pakolais- ja maahanmuuttokäytäntöjen kehittämisestä EU-alueella. Näiden osalta on tapahtunut edistystä mm. Tampereen Eurooppa-neuvoston kokouksessa vuonna 1999. Käytännössä kuitenkin yhtenäistäminen on ollut hankalaa, koska politiikat ja suhtautuminen maahanmuuttoon vaihtelevat voimakkaasti maasta toiseen. Taulukosta 12 käy ilmi EU-maihin tulevien EU:n ulkopuolisten maahanmuuttajien sekä turvapaikan hakijoiden määrät.

Taulukko 12. EU-maihin suuntautuva maahanmuutto

Maa	EU:n ulkopuoliset tuhatta henkeä			Turvapaikanhakijat tuhatta henkeä		Myönnetyt (%)
	1985-89	1990-94	1995-99	1992-91	1992-2001	1992-2001
Belgia	20,0	27,6	24,9	0,95	1,26	30,3
Espanja	3,2	10,7	29,8	0,40	0,42	7,8
Alankomaat	41,9	61,3	57,7	0,40	3,93	18,1
Irlanti	-	4,5	7,2	-	0,12	8,0
Iso-Br.	101,2	108,8	134,6	1,20	9,27	18,5
Italia	22,3	59,2	-	0,43	0,72	12,3
Itävalta	-	-	-	3,45	1,26	13,4
Kreikka	19,5	13,4	-	0,43	0,14	7,3
Luxemburg	1,3	2,1	2,5	-	0,02	3,9
Portugali	-	7,8	3,8	0,08	0,01	3,9
Ranska	52,1	76,9	57,5	12,20	6,19	20,8
Ruotsi	35,9	48,5	25,8	4,20	0,59	2,5
Saksa	448,0	821,0	525,2	7,68	16,52	10,6
Suomi	2,6	9,1	6,4	0,01	0,01	0,8
Tanska	15,3	15,6	23,6	1,05	1,37	19,5

Lähde: Eurostat (2002), Lucas (2004). Myönnetyt turvapaikat prosentteina kaikista hakijoista vuosina 1992–2001.

Ruotsi

Ruotsalaisen maahanmuuttopolitiikan ehkä kiinnostavin ja tutkituin erityispiirre on asutuspolitiikka, jonka perusteella uusien maahanmuuttajien kotipaikka määräytyi vuosina 1985–1994. Useimmissa tutkimuksissa on todettu asutuspolitiikan vain hidastaneen muuttajien sopeutumista työmarkkinoille (Edin, Fredriksson ja Åslund, 2000). Lopulta suurin osa maahanmuuttajista muutti Tukholman seudulle heti, kun se vain oli mahdollista.

Johtopäätöksenä maahanmuuttopolitiikkaa käsittelevistä tutkimuksista voidaan todeta, että suunnittelussa tulee ottaa huomioon se, millaisia muuttajia maahan ylipäätään voidaan houkutella. Yleisesti ottaen aktiivinen houkuttelupolitiikka ei ole tuottanut kovin suotuisia tuloksia maahan pyrkivien koostumuksen osalta (Borjas 1994 ja 1995a), eivätkä maahanmuuton mahdolliset positiiviset vaikutukset kohdistu tasaisesti kaikille väestöryhmille. Jotkut tutkimukset ehdottavat, että vaikutuksia voitaisiin parantaa, mikäli muutosta saatavia hyötyjä jaetaan tasaisemmin eri väestöryhmille (Steineck, 1996; Borjas, 2001). Ei ole myöskään selvää, ainakaan teoriassa, että pelkästään koulutettujen maahanmuutto takaisi hyötyjen olemassaolon. Pikemminkin koulutettuja ja kouluttamattomia muuttajia tulisi saada sopivassa suhteessa (Reichlin ja Rustichini, 1993). Toisaalta useat tutkimukset suosittelevat kanadalaistyylistä politiikkaa, joka voitaisiin suunnitella maan työvoimatarpeita vastaavaksi (Bretschger, 2001; Levine ym., 2002). On kuitenkin selvää, että kaikki maat eivät voi kasvattaa inhimillistä pääomaansa houkuttelemalla koulutettuja muuttajia toisista maista. Toisille maille tämä edustaa aina ”aivovuotoa”. Monet tutkimukset epäilevät, ettei politiikalla lopulta juurikaan voida vaikuttaa maahan hakeutuvan muuttajavirran koostumukseen (mm. Duleep ja Regets, 1992; Antecol ym., 2003). Toisaalta maahanmuuttopolitiikalla pystytään vaikuttamaan maahan päästettyjen muuttajien valintaan.

6 Varauksia ja jäljelle jääviä kysymyksiä

Maahanmuuton taloudellisia vaikutuksia arvioiva kirjallisuus on monipuolista, mutta siitä huolimatta jää joitakin kysymyksiä, joihin ei ole onnistuttu vastaamaan. Lisäksi kaikkia mahdollisia hyötyjä ja kustannuksia ei ole pystytty huomioimaan. Osittain kyse on tutkijoiden tekemistä valinnoista eli keskittymisestä taloudellisesti mitattavissa oleviin tekijöihin ja tekijöihin, joihin voidaan vaikuttaa erilaisilla poliittisilla toimenpiteillä. Toisaalta rajoituksia on aiheuttanut aineiston saatavuus. Seuraavassa esitetään muutamia mahdollisia varauksia.

Maahanmuuton hyötyjä ja kustannuksia arvioitaessa on tyypillisesti keskitytty ns. osittaisen tasapainon (eli suoriin) vaikutuksiin. Useimmiten jätetään ottamatta huomioon se, miten maahanmuutto vaikuttaa yleiseen tasapainoon. Yhtenä esimerkkinä tästä on muuton vaikutus kotimaan kansalaisten nimellispalkkoihin. Tutkimuksissa ei selvitetä vaikutuksia reaalipalkkoihin, jotka välittyisivät mm. hintatason nousun kautta. Osittain kyse on aineisto- ja menetelmäteknisistä vaikeuksista. Toisaalta kaikkia vaikutuksia ei välttämättä ole katsottu tarpeelliseksi sisällyttää analyysiin mukaan. Esimerkkinä tästä voisi olla maahanmuuttopolitiikan toteuttamisesta aiheuttavat kustannukset (mm. hakemusten käsittely). On mahdollista, että muuttajien valikoimisesta ja hakemusten hylkäämisestä aiheutuu kustannuksia, mutta ei ole lainkaan selvää mikä olisi ”vaihtoehtoiskustannus”. Toisin sanoen, mitä maahanmuuttoviranomaiset tekisivät, elleivät he käsittelisi hakemuksia. Lisäksi tyypillisesti oletetaan, että tällaiset kustannuserät ovat varsin pieniä.

Lisäksi tutkimuksissa käsitellään tyypillisesti suhteellisen lyhyen tähtäimen vaikutuksia eikä oteta huomioon mm. kansantaloudellisia kerrannaisvaikutuksia. Yhtenä esimerkkinä tästä on muuttajien aiheuttama lisääntynyt hyödykkeiden ja palvelusten kysyntä, joka voi kiihdyttää talouskasvua. On kuitenkin vaikea arvioida, missä määrin kysyntä lisääntyy maahanmuuton seurauksena, koska kulutusta ei useinkaan saada tietää tilastollisista aineistoista. Kulutuksen estimoimiseen tarvittaisiin tietoa mm. siitä rahamäärästä, mikä virtaa kohdemaan ulkopuolelle esimerkiksi kotiin lähetettyjen rahalahjojen ja avustusten muodossa (”remittances”). Tällaista tietoa on saatavissa erittäin heikosti ja tietojen luotettavuus on kyseenalaista (Lucas, 2004).

Lopuksi voidaan todeta, että maahanmuuttoa käsittelevät tutkimukset ja niissä todetut pienet vaikutukset viittaavat suurelta osin viimeisten 20 vuoden tilanteeseen. Tulevaisuudessa vaikutukset kuitenkin voivat korostua kun väestön vanheneminen ja siitä mahdollisesti aiheutuva työvoima tulevat ajankohtaisiksi.

Muun muassa näistä seikoista johtuen maahanmuuton taloudellisia vaikutuksia arvioivassa empiirisessä tutkimuksessa tulee selkeästi tuoda esille siinä tehdyt valinnat ja sen ulkopuolelle jätetyt hyöty- ja kustannuserät.

7 Johtopäätökset

Maahanmuuttotutkimus on hyvä esimerkki taloudellisen tutkimustiedon kehittymisestä ajan kuluessa ja sen vaikuttavuudesta poliittisen päätöksenteon kannalta. Tässä katsauksessa on pyritty esittelemään keskeisiä tutkimustuloksia ja yleisimmin käytettyjä menetelmiä, joilla on arvioitu muuttoliikkeen tuomaa taloudellista hyötyä tai kustannusta. Kunkin tutkimuskysymyksen yhteydessä on esitetty keskeisiä varauksia ja muita tutkimuksessa huomioon otettavia seikkoja. Lisäksi katsauksessa on lyhyesti arvioitu maahanmuuton laajuutta taloudellisena ilmiönä ja maahanmuuttopolitiikan roolia eri maissa.

Arviot maahanmuuttajien menestyksestä kohdemaansa työmarkkinoilla perustuvat muuttajien ja syntyperäisten kotimaan kansalaisten ansioiden ja työllisyyden vertailuun maahantulohetkellä ja maassa oleskelun kuluessa. Tyypillisesti havaitaan maahanmuuttajien kokevan kotimaan kansalaisia heikompaa työllisyyttä ja ansaitsevan heitä vähemmän. Lisäksi viimeaikaisen kirjallisuuden perusteella todetaan, että vaikka erot pienenevät kohdemaassa oleskelun myötä, ovat ne kuitenkin lopulta luonteeltaan pysyviä.

Toinen tärkeä tekijä maahanmuuton julkiselle sektorille aiheuttamien kustannusten ja hyötyjen taustalla on muuttajien käyttämien hyvinvointipalveluiden määrä. Koska muuttajat ansaitsevat vähemmän kuin kotimaan kansalaiset ja ovat useammin työvoiman ulkopuolella, on oletettu, että he joutuvat turvautumaan yhteiskunnan tukiin. Tätä ei kuitenkaan ole havaittu yksiselitteisesti. Arviot muuttajien tukien käytöstä suhteessa syntyperäisiin kotimaan kansalaisiin, samoin kuin kohdemaassa oleskelun vaikutuksesta tukien käyttöön, vaihtelevat voimakkaasti maasta toiseen. Ei myöskään ole selvää käyttävätkö muuttajat enemmän tukia kuin mitä maksavat veroja.

Yleinen mielipide usein yliarvioi maahanmuuton syntyperäisille kotimaan kansalaisille aiheuttamia palkka- ja työllisyysvaikutuksia. Kuitenkin suurin osa eri maissa tehdyistä tutkimuksista havaitsee ainoastaan pieniä vaikutuksia jopa suurten muuttajavirtojen seurauksena. Toisaalta työmarkkinavaikutusten puuttuminen voi olla seurausta käytettyjen tutkimusmenetelmien heikkoudesta. Joissakin uudemmissa tutkimuksissa onkin havaittu suurempia vaikutuksia.

Usein maahanmuuton vaikutukset julkiselle sektorille on nähty varsin negatiivisessa valossa. Useimmissa tutkimuksissa muuttoliikkeen vaikutukset ovat kuitenkin osoittautuneet pieniksi. Erilaisten muuttajien välillä on toisaalta huomattavia eroja heidän aiheuttamissaan nettovaikutuksissa. Suurin osa tutkimuksista arvelee, että maahanmuuttajat keskimäärin tuovat kohdemaalleen pientä positiivista nettohyötyä (henkeä kohti lasketulla tuotannolla mitattuna). Nettovaikutus kuitenkin riippuu voimakkaasti muuttajien iästä ja koulutuksesta. Lisäksi mahdolliset hyödyt eivät jakaudu tasaisesti kohdemaan eri sektoreiden ja

väestöryhmien välillä. Kunkin maan kohdalla onkin keskeistä ottaa huomioon mm. sille ominainen tukijärjestelmä ja työmarkkinat. Muiden maiden osalta saatujen tutkimustulosten perusteella on siis vaikea esittää arvioita maahanmuuton vaikutuksesta Suomen julkiselle sektorille. Todennäköisesti vaikutukset ovat olleet varsin vaatimattomia johtuen maahanmuuton vähyydestä Suomessa. Mutta varsinaisten taloudellisten arvioiden tekemiseksi tarvitaan tutkimusta suomalaisella aineistolla.

Liitteet

Liite 1. Maahanmuuton tärkeimmät lähtömaat kohdemaittain, valikoidut OECD-maat 1997–98 (osuus virrasta ja ulkomaalaisväestöstä, prosenttia)

Maa	Virta	U. väestö	Maa	Virta	U. väestö
Alankomaat			Saksa		
Marokko	6,5	20,0	Puola	10,9	3,8
Turkki	6,3	16,9	Jugoslavia	10,2	9,8
Saksa	5,8	7,9	Turkki	8,0	28,6
Kanada			Italia	5,9	9,8
Kiina	11,3	4,6	Suomi		
Intia	8,8	4,7	Venäjä	29,8	23,6
Filippiinit	4,7	3,7	Ruotsi	9,6	9,3
Norja			Viro	8,1	12,0
Ruotsi	22,4	11,0	Tanska		
Tanska	8,0	11,5	Somalia	8,6	4,1
Iso-Br.	4,7	6,9	Jugoslavia	7,1	13,5
Ranska			Irak	6,3	3,4
Algeria	14,3	16,4	Saksa	5,5	4,8
Marokko	13,8	16,9	Yhdysvallat		
Turkki	5,8	5,2	Meksiko	19,9	21,7
Ruotsi			Kiina	5,6	2,7
Irak	15,1	4,5	Intia	5,5	2,3
Suomi	8,4	18,4	Filippiinit	5,2	4,6
Jugoslavia	5,4	6,1	Dom. tasav.	3,1	1,8

Lähde: Coppel ym. (2001)

Lähteet:

Ablett J. (1999) Generational accounting in Australia, kirjassa Generational Accounting around the World, University of Chicago Press, Chicago.

Altonji J. & Card D. (1991) The effects of immigration on the labor market outcomes of less-skilled natives, kirjassa Abowd J. & Freeman R. (toim.) Immigration, Trade and the Labor Market, University of Chicago Press, Chicago.

Angrist J. & Krueger A. (1999) Empirical Strategies in Labor Economics, kirjassa Ashenfelter O. & Card D. (toim.) The Handbook of Labor Economics, Volume III, North Holland.

Angrist J. & Kugler A. (2002) Protective or counter-protective? Labour market institutions and the effect of immigration on EU natives, IZA Discussion Paper 433.

Antecol H., Cobb-Clark D. & Trejo S. (2003) Immigration policy and the skills of immigrants to Australia, Canada and the United States, Journal of Human Resources, 38, 1, 193–218.

Arai M. & Vilhelmsson R. (2001) Immigrants' and natives' unemployment-risk: Productivity differentials or discrimination, FIEF Working Paper 169.

Auerbach A. & Kotlikoff L. (1987) Dynamic Fiscal Policy, Cambridge University Press, New York.

Auerbach A. & Oreopoulos P. (1999) Analyzing the fiscal impact of U.S. immigration, AER Papers and Proceedings, 89, 176–180.

Baker M. & Benjamin D. (1995) The receipt of transfer payments by immigrants to Canada, Journal of Human Resources, 30, 4, 650–676.

Bauer T. (1997) Lohneffecte der Zuwanderung: Eine Empirische Untersuchung für Deutschland, Physica Verlag, Heidelberg.

Bauer T. & Zimmerman K. (1999) Assessment of possible migration pressure and its labour market impact following EU enlargement to Central and Eastern Europe, IZA Research Reports 3.

Bell B. (1997) The performance of immigrants in the United Kingdom: Evidence from the GHS, Economic Journal, 107, 333–344.

Blau F. (1984) The use of transfer payments by immigrants, Industrial and Labor Relations Review, 222–239.

Blau F., Kahn L., Moriarty J. & Portela Souza A. (2002) The role of family in immigrants' labor market activity: Evidence from the United States, NBER Working Paper 9051.

Blume K., Gustafsson B., Pedersen P. & Verner M. (2003) A tale of two countries: Poverty among immigrants in Denmark and Sweden since 1984, julkaisematon käsikirjoitus.

Blume K. & Verner M. (2003) Welfare dependency among Danish immigrants, manuscript.

Boeri T. & Brücker H. (2000) The impact of Eastern enlargement on employment and labour markets in the EU member states, European Integration Consortium, Berliini ja Milano.

Bonin H. (2001) Fiscale effecte der zuwanderung nach Deutschland: Eine generationsbilanz, IZA Discussion Paper 32.

Bonin H., Raffelhueschen & Walliser J. (2000) Can immigration alleviate demographic burden? Finanzarchiv, 57.

Borjas G. (1985) Assimilation, changes in cohort quality and the earnings of immigrants, Journal of Labor Economics, 3, 463–489.

Borjas G. (1993) Immigration policy, national origin and immigrant skills: A comparison of Canada and United States, kirjassa Card D. & Freeman R. (toim.) Small Differences that Matter, Chicago University Press, Chicago.

Borjas G. (1994) Economics of immigration, Journal of Economic Literature, 32, 1667–1717.

Borjas G. (1995a) The economic benefits from immigration, Journal of Economic Perspectives, 9, 2, 3–22.

Borjas G. (1995b) Immigration and welfare, 1970–1990, Research in Labor Economics, 14, 251–280.

Borjas G. (1999) Immigration and welfare magnets, Journal of Labor Economics, 17, 607–637.

Borjas G. (2001) Does immigration grease the wheels of the labor market? Brookings Papers on Economic Activity, 1/2001.

Borjas G., Freeman R. & Katz L. (1992) On the labor market impacts of immigration and trade, kirjassa Borjas G. & Freeman R. (toim.) Immigration and the Work Force: Economic Consequences for the United States and the Source Areas, University of Chicago Press, Chicago.

Borjas G. & Hilton L. (1996) Immigrants and the welfare state: Immigrant participation in means-tested entitlement programs, Quarterly Journal of Economics, 111, 2, 575–604.

Borjas G. & Trejo S. (1991) Immigrant participation in the welfare system, Industrial and Labor Relations Review, 195–211.

Borjas G. (2003) The labor demand curve is downward sloping: reexamining the impact of immigration on the labor market, Quarterly Journal of Economics, 118, 1335–74.

Bretschger L. (2001) Labor supply, migration and long-term development, Open Economies Review, 12, 5–27.

Butcher K. & DiNardo J. (1998) The immigrant and native-born wage distributions: evidence from the United States censuses, NBER Working Paper 6630.

Büchel F. & Frick J. (2001) Immigrants in UK and in West Germany – relative income positions, income portfolio and redistribution effects, manuscript.

Büchel F. & Frick J. (2003) Immigrants' economic performance across Europe – Does immigration policy matter?, manuscript.

Card D. (1990) The impact of Mariel boatlift on the Miami labor market, Industrial and Labor Relations Review, 43, 2, 245–257.

Card D. (1997) Immigrant inflows, native outflows, and the local labor market impacts of higher immigration, Journal of Labor Economics, 19, 1, 22–64.

Carliner G. (1980) Wages, earnings and hours of first, second and third generation American males, Economic Inquiry, 18, 87–102.

Chiswick B. (1978) The effect of americanization on the earnings of foreign-born men, Journal of Political Economy, 86, 897–921.

Chiswick B. (1991) Speaking, reading and earnings among low-skilled immigrants, Journal of Labor Economics, 9, 2, 149–170.

Chiswick B. & Miller P. (2002) Do Enclaves Matter in Immigrant Adjustment?, IZA Discussion Paper 449.

Coleman D. (1993) Contrasting age structures of Western Europe and of Eastern Europe and the former Soviet Union: Demographic curiosity of labor resource, Population and Development Review, 19, 523–555.

Constant A. & Massey D. (2003) Labor Market Segmentation and the Earnings of German Guestworkers, IZA Discussion Paper 774.

Constant A. & Massey D. (2003b) Self-Selection, Earnings, and Out-Migration: A Longitudinal Study of Immigrants to Germany, Journal of Population Economics, 16, 631–653.

Coppel J., Dumont J-C. & Visco I. (2001) Trends in immigration and economic consequences, OECD, Economics Department Working Paper 284.

DeNew J. & Zimmermann K. (1994a) Native wage impacts of foreign labor. A random effects panel analysis, Journal of Population Economics, 7, 2, 177–192.

DeNew J. & Zimmermann K. (1994b) Blue collar labor vulnerability: Wage impacts of migration, kirjassa Steinmann G. & Urich R. (toim.) Economic Consequences of Immigration to Germany, Physica-Verlag, Heidelberg.

Dolado J., Duce R. & Jimeno J. (1996) The effects of migration on the relative demand of skilled versus unskilled labour: Evidence from Spain, CEPR Discussion Paper 1476.

Duleep H. & Regets M. (1992) Some evidence on the effect of admission criteria on immigrant assimilation, kirjassa Chiswick B. (toim.) Immigration, language and ethnicity: Canada and the United States, American Enterprise Institute, Washington.

Edin P-A., Fredriksson P. & Åslund O. (2000) Settlement policies and the economic success of immigrants, julkaisematon käsikirjoitus.

Edin P-A., LaLonde R. & Åslund O. (2000) Emigration of immigrants and measures of immigrant assimilation: Evidence from Sweden, Swedish Economic Policy Review, 7, 163–204.

Ekberg J. (1991) Vad hände sedan? En studie av utrikes födda på arbetsmarknaden, ACTA Wexionesia, Serie 2, Economy and Politics, Växjö.

Ekberg J. (1994) Economic progress of immigrants in Sweden from 1970 to 1990: a longitudinal study, Scandinavian Journal of Social Welfare, 3, 148–157.

Ekberg J. (1999) Immigration and the public sector: Income effects for the native population in Sweden, Journal of Population Economics, 12, 3, 411–430.

Eurostat (1995) Migration Statistics, Wanderungstatistik 1995, Luxemburg.

Eurostat (2003) Labour Force Survey.

Faini R. &Venturini, A. (1993). Trade aid and migrations, some basic policy issues, European Economic Review, 37, 435–442.

Fertig M. & Schmidt C. (2000) Aggregate-level migration studies as a tool for forecasting future migration streams. IZA Discussion Paper 183, Bonn

Friedberg R. & Hunt J. (1995) The impact of immigrants on host country wages, employment and growth, Journal of Economic Perspectives, 9, 2, 23–44.

Friedberg J. (2001) The impact of mass migration on the Israeli labor market, Quarterly Journal of Economics, 111, 1373–1408.

Funkhouser E. & Trejo S. (1995) The labor market skills of recent male immigrants: Evidence from the Current Population Survey, Industrial and Labor Relations Review, 48, 792–811.

Gang I. & Rivera-Batiz F. (1994) Labor market effects of immigration in the United States and Europe. Substitution vs. complementarity, Journal of Population Economics, 7, 2, 157–175.

Garson J.P., Moulier-Boutang Y., Silberman R. & Magnac T. (1987), La substitution des autochtones aux étrangers sur le marché du travail dans la CEE, GRAMI, Rapport pour la Commission des Communautés Européennes, Paris.

Goldin C. (1994) The political economy of immigration restriction in the United States, 1890–1921, kirjassa Goldin C. & Libecap G. (toim.) The Regulated Economy: A Historical Approach to Political Economy, University of Chicago Press, Chicago.

Grant M. (1999) Evidence of new immigrant assimilation in Canada, Canadian Economic Journal, 32, 930–955.

Gross D. (1999) Three million foreigners, three million unemployed? Immigration and the French labor market, IMF Working Paper 124.

Grossman J. (1982) The substitutability of natives and immigrants in production, Review of Economics and Statistics, 64, 4, 596–603.

Gustman A. & Steinmeier T. (2000) Social security benefits of immigrants and the U.S. born, kirjassa Borjas G. (toim.) Issues in the Economics of Immigration, The University of Chicago Press.

Hammarstedt M. (2003) Income from work among immigrants to Sweden, Review of Income and Wealth.

Hansen J. & Lofstrom M. (2003) Immigrant Assimilation and Welfare Participation: Do Immigrants Assimilate Into or Out-of Welfare, Journal of Human Resources, 38, 1, 74–98.

Hatton T. & Williamson J. (1998) The Age of Mass Migration: Causes and Impacts, Oxford University Press.

Hatzius J. (1994) The unemployment and earnings effect of German immigration, University of Oxford Applied Economics Preprints 165.

Huddle D. (1993) The cost of immigration, Rice University.

Hunt J. (1992) The impact of the 1962 repatriates from Algeria on the French labor market, Industrial and Labor Relations Review, 45, 556–572.

Hu W-Y. (1998) Elderly immigrants on welfare, Journal of Human Resources, 33, 3, 711–741.

IOM (1991) Ninth IOM Seminar on Migration: North-South Migration, International Migration 29.

IOM (1998) Migration Potential in Central and Eastern Europe, International Organization for Migration, Geneve.

Jaeger D. (1995) Skill differences and the effect of immigrants on the wages of the natives, U.S. Bureau of Labor Statistics, Economic Working Paper 273.

Kazemipur A. & Halli S. (2001) Immigrants and “new poverty”: The case of Canada, International Migration Review, 35, 4, 1129–1156.

Knaap T., Bovenberg A., Bettendorf L. & Broer D. (2003) Vergrijzning, aanvuellende pensionen en de Nederlandse economie, Ocfeb Studies in Economic Policy 7, Erasmus Universiteit Rotterdam.

Krieger H. (2004) Migration trends in an enlarged Europe, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dublin.

LaLonde R. & Topel R. (1991) Immigrants in the American labor market: Quality, assimilation, and distributional effects, American Economic Review, 81, 297–302.

Layard R., Blanchard O., Dornbusch R. & Krugman P. (1992) East-west migration: The alternatives, MIT Press, Cambridge.

Lee R. & Miller T. (1997) Immigrants and their descendants, project on the economic demography of interage income reallocation, UC Berkeley.

Levine P., Lotti E. & Pearlman J. (2001) The immigration surplus revisited in a general equilibrium model with endogenous growth, University of Surrey.

Long, L. H., Tucker, C. J. & Urton, W. L. (1988) Migration distances, an international comparison. Demography, 25, 633–640.

Lucas R.E.B. (1975) The supply of immigrants' function and taxation of immigrants' incomes: an econometric analysis", Journal of Development Economics, 2, 289–308.

Lucas R.E.B. (2004) International Migration Regimes and Economic Development, draft report to the Expert Group on Development Issues, Swedish Ministry for Foreign Affairs, ilmestyy myöhemmin tänä vuonna.

Lundborg P. (2000) Vilka förlorade jobbet under 1990-talet? Välfärdens förutsättningar. Arbetsmarknad, demografi och segregation, Johan Fritzell (toim.) Kommitten Välfärdbokslut, SOU 2000:37.

Massey D., Hugo G., Taylor J., Arango J. & Kouaouci A. (1988) Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millenium, Clarendon Press, Oxford.

McDonald J. & Worswick C. (1999) The earnings of immigrant men in Canada: Job tenure, cohort effects and macroeconomic conditions, Industrial and Labor Relations Review, 51, 465–482.

Moscorola F. (2001) The effects of immigration flows on sustainability of the Italian welfare state, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Working Paper 6, Torino.

Munshi K. (2003) Networks in the Modern Economy: Mexican Migrants in the U.S. Labor Market, Quarterly Journal of Economics, 118, 2, 549–599.

Mühleisen M. & Zimmermann K. (1994) A panel analysis of job changes and unemployment, European Economic Review, 38, 3, 793–801.

Nakamura A. & Nakamura M. (1994) Wage rates of immigrant men in Canada and the United States, kirjassa Chiswick B. (toim.) Immigration, language and ethnicity: Canada and the United States, American Enterprise Institute, Washington.

Nekby L. (2003) How long does it take to integrate? Employment convergence of immigrants and natives in Sweden, manuscript.

OECD (1998) SOPEMI – Trends in International Migration: Annual Report, Paris.

OECD (1999) Trends in international migration, Annual Report, 1999 Edition, Paris, OECD.

OECD (2000) Trends in immigration and economic consequences, kappale VII, OECD Economic Outlook 68.

OECD (2002) International Mobility of the Highly Skilled, Paris.

OECD (2003a) SOPEMI – Trends in International Migration: Annual Report, Paris.

OECD (2003b) Economic Outlook, Paris.

Passel J. & Clark R. (1994) How much do immigrants really cost? A reappraisal of Huddle's 'The cost of immigrants', Urban Institute Working Paper.

Pischke J. (1993) Assimilation and the earnings of guestworkers in Germany, MIT.

Pischke J. & Velling J. (1994) Wage and employment effects of immigration to Germany – An analysis based on local labor markets, CEPR Discussion Paper 935.

Pischke J. & Velling J. (1997) Employment effects of immigration to Germany – An analysis based on local labor markets, Review of Economics and Statistics, 79, 4, 594–604.

Pope D. & Withers G. (1993) Do migrants rob jobs? Lessons from Australian history, 1861-1991, Journal of Economic History, 53, 719–742.

Pulkkinen M. (2003) To survive or to succeed. Survey of employment status of foreigners who completed a degree at the University of Helsinki 1997–1999, Helsinki University Career Services, Helsinki.

Reichlin P. & Rustichini A. (1993) Diverging patterns in a two country model with endogenous labour migration, CORE Discussion Paper 9332, Universite Catholique de Louvain.

Roodenburg H., Euwals R. & ter Rele H. (2003) Immigration and the Dutch economy, CPB Netherlands Bureau of Economic Policy Analysis.

Schoeni R., McCarthy K. & Vernez G. (1996) The Mixed Economic Progress of Immigrants, RAND Corporation.

Sinn H. & Werding M. (2001) Immigration following the EU eastern enlargement, CESifo Forum, Summer 2001.

Smith J. & Edmonton B. (1997) (toim.) The New Americans: Economic, demographic and fiscal effects of immigration, National Academic Press, Washington D.C.

Steineck A. (1996) The factor market effect of immigration, kirjassa Gaziolu S. (toim.) Migrants in the European Labour Market.

Storesletten K. (2000) Sustaining fiscal policy through immigration, Journal of Political Economy, 108, 2, 300–323.

Storesletten K. (2003) Fiscal implications of immigration – a net present value approach, Scandinavian Journal of Economics.

Straubhaar T. (1986) The determinants of workers‘ remittances: the case of Turkey, Weltwirtschaftliches Archiv, 122, 4, 728–40.

Straubhaar, T. & Weber R. (1994) On the economics of immigration: Some empirical evidence for Switzerland, International Review of Applied Economics, 8, 107–29.

Tienda M. & Jensen L. (1986) Immigration and public assistance participation: Dispelling the myth of dependency, Social Science Research, 15, 4, 372–400.

Työministeriö (2001) Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategia 2001, Helsinki.

US Census Bureau (2000a) The foreign born population in the United States.

US Census Bureau (2000b) Census Brief: Coming to America: A profile of the nation's foreign born.

Velling J. (1995) Immigration und Arbeitsmarkt: Eine Empirische Analyse für die Bundesrepublik Deutschland, Nomos, Baden-Baden.

Vilhelmsson R. (2000) Ethnic differences in the Swedish youth labor market, Licentiatserien 15/2000, Swedish Institute for Social Research.

Wadensjö E. (1997) Invandrarkvinnornas arbetsmarknad, SOU 1997: 137, 195–212.

Warren R. & Peck J. (1980) Foreign-born emigration from the United States: 1960–1970, Demography, 17, 1, 71–84.

Weinstein E. (2002) Migration for the benefit of all: Towards a new paradigm for economic immigration, International Labour Review, 141, 3.

Winkelmann R. & Zimmermann K. (1993) Aging, migration and labour mobility, kirjassa Johnson P. & Zimmermann K. (toim.), Labour Markets in an Ageing Europe, Cambridge University Press, Cambridge.

Winter-Ebmer R. & Zweimüller J. (1997) Immigration, trade, and Austrian unemployment, kirjassa Landesmann M. & Streissler E. (toim.) Unemployment in Europe, MacMillan, London.

Winter-Ebmer R. & Zimmermann K. (1998) East-West trade and migration: The Austro-German case, IZA Discussion Paper 2.

YK (2000) Replacement migration: Is it a solution to declining and ageing populations? Technical report, United Nations, Department of Economics and Social Affairs, Population Division, New York.

Yuengert A. (1994) Immigrant earnings relative to what? Importance of earnings function specification and comparison points, Journal of Applied Econometrics, 9, 71–90.

Zimmermann K. (1994a) European migration: push and pull, kirjassa Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics, Supplement to the World Economic Review and the World Bank Research Observer.

Zimmermann K. (1995) Tackling the European migration problem, Journal of Economic Perspectives, 9, 2, 45–62.

Zorlu A. & Hartoog J. (2003) The effect of immigration on wages in three European countries, Journal of Population Economics.

Åslund O. & Rooth D-O. (2003) Do when and where matter? Initial labor market conditions and immigrant earnings, Institute for Labour Market Policy Evaluation (IFAU) Working Paper 2003:7.

Österberg T. (2001) Immigrants and the public sector budget – Accounting exercise for Sweden, Journal of Population Economics.

VATT-KESKUSTELUALOITTEITA / DISCUSSION PAPERS ISSN 0788-5016 - SARJASSA ILMESTYNEITÄ

276. Uusitalo Roope: Tulospalkkaus ja tuottavuus. Helsinki 2002.

277. Kemppi Heikki – Lehtilä Antti: Hiilidioksidiveron taloudelliset vaikutukset. Helsinki 2002.

278. Rauhanen Timo: Liikevaihtoraja arvonlisäverotuksessa – Pienyrityksen kasvun este? Helsinki 2002.

279. Berghäll Elina – Kilponen Juha – Santavirta Torsten: Näkökulmia suomalaiseen tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikkaan – KNOGG-työpajaseminaarin yhteenveto. Helsinki 2002.

280. Laine Veli: Evaluating Tax and Benefit Reforms in 1996 – 2001. Helsinki 2002.

281. Pekkala Sari – Tervo Hannu: Unemployment and Migration: Does Moving Help? Helsinki 2002.

282. Honkatukia Juha – Joutsenvirta Esa – Kemppi Heikki – Perrels Adriaan: EU:n laajuisen päästökaupan toteuttamisvaihtoehdot ja vaikutukset Suomen kannalta. Helsinki 2002.

283. Kotakorpi Kaisa: Access Pricing and Competition in Telecommunications. Helsinki 2002.

284. Hämäläinen Kari – Böckerman Petri: Regional Labour Market Dynamics, Housing and Migration. Helsinki 2002.

285. Sinko Pekka: Labour Taxation, Tax Progression and Job Matching – Comparing Alternative Models of Wage Setting. Helsinki 2002.

286. Tuomala Juha: Työttömyyden alueellisen rakenteen kehitys 1990-luvulla. Helsinki 2002.

287. Berghäll Elina: Virosta ja Ahvenanmaan itsehallintoalueelta Suomeen kohdistuvat verokilpailupaineet. Helsinki 2002.

288. Korkeamäki Ossi – Kyyrä Tomi: The Gender Wage Gap and Sex Segregation in Finland. Helsinki 2002.

289. Kilponen Juha – Santavirta Torsten: Taloudellinen kasvu, innovaatiot ja kilpailu – katsaus kirjallisuuteen ja politiikkasuosituksiin. Helsinki 2002.

290. Siivonen Erkki – Huikuri Satu (Edited): Workshop on Studies for Northern Dimension Kalastajatorppa 30 – 31 May, 2002. Helsinki 2002.

291. Pohjola Johanna – Kerkelä Leena – Mäkipää Raisa: Who Gains from Credited Forest Carbon Sinks: Finland and Other Annex I Countries in Comparison. Helsinki 2002.

292. Montén Seppo – Tuomala Juha: Alueellinen työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys 1990-luvulla. Helsinki 2003.

293. Lyytikäinen Teemu: Pienituloisuuden dynamiikka Suomessa. Helsinki 2003.

294. Aulin-Ahmavaara Pirkko – Jalava Jukka: Pääomapanos ja sen tuottavuus Suomessa vuosina 1975-2001. Helsinki 2003.

295. Vaittinen Risto: Maatalouskaupan vapauttaminen – kansainväliset vaikutukset ja merkitys EU:lle. Helsinki 2003.

296. Haataja Anita: Suomalaiset mikrosimulointimallit päätöksenteon valmistelussa ja tutkimuksessa. Helsinki 2003.

297. Kangasharju Aki – Korpinen Liisa – Parkkinen Pekka: Suomessa asuvat ulkomaalaiset: Esiselvitys. Helsinki 2003.

298. Hietala Harri – Lyytikäinen Teemu: Työn, pääoman ja kulutuksen verorasituksen mittaaminen. Helsinki 2003.

299. Räisänen Heikki: Rekrytointiongelmat ja työvoimapotentiaali lääkärien, lastentarhanopettajien, farmaseuttien ja proviisorien ammateissa. Helsinki 2003.

300. Kröger Outi: Pääoma- ja yritystulojen verotus – uusi suunta? Helsinki 2003.

301. Kari Seppo – Liljeblom Eva – Ylä-Liedenpohja Jouko: Snedvridande beskattning av utländska investeringar: Reell och finansiell aktivitet inducerad av skattearbitrage. Helsinki 2003.

302. Pekkala Sari: Is Little Brother Nothing but Trouble?: Educational Attainment, Returns to Schooling and Sibling Structure. Helsinki 2003.

303. Vaittinen Risto: Liberalisation of Agricultural Trade – Global Implications and what it Means for the EU. Helsinki 2003.

304. Kangasharju Aki – Venetoklis Takis: Do Wage-subsidies Increase Employment in Firms? Helsinki 2003.

305. Räisänen Heikki: How to Cope with Labour Market Policy Tools in Economic Downturn: Finnish Evidence. Helsinki 2003.

306. Ruotoistenmäki Riikka – Siivonen Erkki: Tiehankkeiden rahoitusvajeen ratkaisu? Helsinki 2003.

307. Hjerppe Reino: Social Capital and Economic Growth Revisited. Helsinki 2003.

308. Honkatukia Juha – Kangasharju Aki – Vaittinen Risto: Suuren aluepolitiikan ja hajasijoittamisen vaikutuksia Keski-Suomessa. Helsinki 2003.

309. Luukkonen Antti: Palkkadiskriminaatio Suomen teollisuussektorin toimihenkilöillä vuonna 2000. Helsinki 2003.

310. Pekkala Sari: What Draws People to Urban Growth Centers: Jobs vs. Pay? Helsinki 2003.

311. Rantala Juha – Romppanen Antti: Ikääntyvät työmarkkinoilla. Helsinki 2003.

312. Hämäläinen Kari: Education and Unemployment: State Dependence in Unemployment Among Young People in the 1990s'. Helsinki 2003.

313. Berghäll Elina – Kiander Jaakko: The Finnish Model of STI Policy: Experiences and Guidelines. KNOGG Thematic Network WP4 Country Report – Finland. Helsinki 2003.

314. Kilponen Juha – Sinko Pekka: Does Centralised Wage Setting Lead into Higher Taxation? Helsinki 2003.

315. Järviö Maija-Liisa: Julkisesti tuettu hammashuolto vuosina 1994-2000. Helsinki 2003.

316. Ollikainen Virve: The Determinants of Unemployment Duration by Gender in Finland. Helsinki 2003.

317. Kari Seppo – Lyytikäinen Teemu: Efektiivinen veroaste eri sijoitusmuodoissa. Helsinki 2003.

318. Peltola Mikko – Soininen Jarno: Lasku- ja kasvualojen työmarkkinat 1990-luvulla. Helsinki 2003.

319. Sinko Pekka: Subsidizing vs. Experience Rating of Unemployment Insurance in Unionized Labor Markets. Helsinki 2003.

320. Korkeamäki Ossi – Kyyrä Tomi: Explaining Gender Wage Differentials: Findings from a Random Effects Model. Helsinki 2003.

321. Luukkonen Antti: Sukupuolten palkkaero yksityisissä palveluammateissa. Helsinki 2003.

322. Hjerppe Reino: Uncovering the Dimensions of the Common Good – Problems of Measurement of the Size of the Public Sector. Helsinki 2003.

323. Perrels Adriaan – Ahlqvist Kirsti – Heiskanen Eva – Lahti Pekka: Kestävän kulutuksen potentiaalia etsimässä – esitutkimus –. Helsinki 2004.

324. Tukiainen Janne: Access to Computer, Internet and Mobile Phone at Home in Finland, Ireland, Netherlands and Sweden. Helsinki 2004.

325. Räty Tarmo – Luoma Kalevi – Aronen Pasi: Palvelusetelit kuntien sosiaalipalveluissa. Helsinki 2004.

326. Parkkinen Pekka: Hoiva- ja hoitopalvelumenot tulevaisuudessa. Helsinki 2004.

327. Korkeamäki Ossi – Kyyrä Tomi – Luukkonen Antti: Miesten ja naisten palkkaerot yksityisellä sektorilla. Helsinki 2004.

328. Mäkelä Pekka: Kariutuneet kustannukset ja omaisuudensuoja päästökaupassa. Helsinki 2004.

329. Honkatukia Juha: Päästöoikeuksien jakotapojen kustannusvaikutukset. Helsinki 2004.

330. Moisio Antti: Julkisen rahan liikkeet Uudenmaan ja muun Suomen välillä. Helsinki 2004.

331. Laine Veli: Eläkejärjestelmän kannustinvaikutukset. Helsinki 2004.

332. Kari Seppo – Kröger Outi – Rauhanen Timo – Ulvinen Hanna: Beskattning av småföretag i Finland. Helsinki 2004.

333. Leppälehto Jenni: Naapurialueiden vaikutus veroprosentin määräytymisessä paikallistasolla. Helsinki 2004.